

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1752)
Heft:	28
Artikel:	V.Cl. Samuelis Koenigii, oratio inauguralis de optimis : Wolfiana & Newtoniana : philosophandi methodis earumque amico consensu
Autor:	Koenigius, Samuel
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394730

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 24.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

V. Cl. SAMUELIS KOENIGII,
Oratio * inauguralis
de optimis,
WOLFIANA & NEWTONIANA,
PHILOSOPHANDI METHODIS,
Earumque amico Consensu.

Prior Pars exponit
RATIONEM PHILOSOPHANDI
a remotissimis Seculis ad nostra tempora deductam.

---

* * *

Diciturus sum A. de optimis Philosophandi Methodis WOLFIANA & NEWTONIANA ; earumque amico consensu : quod nobile & late patens argumentum multiplex , & intime tamen cohærens, rerum copia partiri jussit. Itaque ut

---

* Habita fuit hæc Oratio ad d. xxvi. April. MDCCXLVI. quum Ord. Philosophiæ Professio- nem in Illustr. Frisiorum, quæ FRANEQUERÆ est, Academia solemniter auspicaretur : Publicata deinceps Franequeræ MDCCXLIX. in fol. Persua- sum vero nobis est, multorum desideriis satisfieri posse, si hoc tempore eadem iterata editione in manus hominum tradatur.

ut tantæ res accuratius explicari queant, de Ratione Wolfiana nunc: de Newtoniana proxime, vestra bona venia, acturus ero.

Antequam vero ad eam orationem venio, quæ est propria hujus argumenti; videntur ea esse refutanda, quæ à vituperatoribus Philosophiæ, maxime autem novæ cujusque, magna adprobatione imperitorum vulgo jactari solent. Quo præjudicatis opinionibus sublatis, ipsam rem, de qua dicendum, plane videre possitis.

Negant multi boni, sed non satis erudití viri, in tanta dissidentium Philosophorum varietate, veri unquam constituendi spem esse; neque ad melius, beatiusque vivendum, quidquam præsidii à Disciplina exspectari posse in perpetua opinio-
num varietate summaque inconstantia versante.

Similem esse ajunt Philosophiam pulchræ fœminæ, quæ dum aliquo ætatis flore splendeat, amatores reperiat & admiratores quamplurimos: à nemine non avide illam spectari, Virumque volitare per ora. Mox supervenire aliam tantisper novo vultu se commendantem; illico tædere quotidianæ istius formæ; tanquam signo dato linqui istam, decurri ad hauc.

Atque hic longo ordine commemorantes, ruinam famæ antiquissimorum Philosophorum, amoribus Aristotelis: contemptum Peripateticæ gentis, suco Cartesii: solitudinem Cartesianorum, splendore Newtoni: serio conqueruntur turbas Philosophiæ LEIBNITIO. WOLFIANÆ nunquam

ut fatentur, cognitæ. Timenda inaudiri de nescio quo *Principio rationis sufficientis*, antehac inaudito: prodigia narrari de *Monadibus*, de *Mundis infinitis*, de *Essentia animæ & corporis*: in ipsa *Metaphysica*, atque *disciplina Morali*, *Demonstrations geometricas* jactari: denique quod pietati atque fidei christianæ præsentissimum interitum portendat, doceri, summe potentem Deum, nunquam non optimum posse & sapientissimum facere.

Atque hos quidem crebros, magnis semper rumoribus conjunctos, philosophantium scholæ ortus atque occasus, cum vident hi boni viri, neque quo pertineant intelligunt, ingemiscunt huic tanto generis humani malo: proinde, ne quid sua culpa res humana detrimenti capiat, contra novum quemvis Philosophum priscarum opinionum cohortes confessim in arma vocant; eumque cum sua sapientia aut exulem esse, aut more Majorum, & vivere, & philosophari jubent.

Has tam antiquas ac pervicaces plebejas formidines, tametsi ex imperitorum animis dissipari non posse, tot ætatum experientia docuerit: pauca tamen in optima causa respondenda sunt.

Ego A. quemadmodum omnibus hominibus, sic etiam Philosophis, suam esse vanitatem atque inconstantiam, fateor; multa partium cœco studio regi; & a cultoribus rationis plurima interdum sine ratione administrari: Id quoque largior, non temere vetera in gratiam novorum deserenda; magnopere reprehendendum, illud destruen-

struendi potius, quam ædificandi studium; sæpe magnam inde confusionem oriri, justamque vituperandi materiam. Sed idem ego contendo, crebras has, toties miris querelis accusatas, Philo-phiæ vicissitudines, tantum abesse, ut aut nullam, aut noxiā generi humano scientiam arguant, ut potius maxime aliquam esse & in ea continuos utilesque progressus fieri demonstrent.

Quid enim! censemus A. fieri posse hac conditione humana, ut aliquid a tenuissimis atque obscurissimis initiiis eductum, ad fastigium excelsæ atque utilis perfectionis, aliter evehatur, quam identidem corrigendo, emendando, malis veteribus meliora nova substituendo? Illud secundæ curæ meliores nonne hoc ipsum significat, ad quamvis excellentiam per viam emendationum optime iri? quod ipsum tamen incautis reprehendenda inconstantia videtur. Discessus a veteribus, transitus ad nova, non tam inconstantiam, quam imbecillitatem ingenii humani arguit, illud Optimum, illud Perfectum, cuius imago mentem perspicacissimi cuiusque continuo circumerrat & allicit, primo conamine prehendere non valentis. Tum demum recte levitatis a sui osoribus Philosophia postularetur, si quoniam modo sine prætentâ levitate illa, ad firmitatem fructibus ferendis idoneam excrescere posset, sapientes isti docere vellet: in hoc certe sapientes, quoniam non suscipiunt, quod expediri non potest. Quid enim, nonne vident, nullam reperiri opificinam vilissimam, quæ non suas quotidie operum vicissitudines, artifiorumque successiones experiatur, magna vitæ communis opportunitate? Et quod

opifici ad incrementum suæ artis, sæpe nec difficultis, nec admodum necessariæ, omnium adprobatione conceditur, id Philosopho, in tam obscura atque multipli, rursus tam utili & ad omnem vitam tam necessaria arte versanti, pari modo non concedetur?

Vana gloria, inquiunt, novitatis mater est, sola hæc omnes, cum Sectarum, tum Dogmatum, modo triumphos, modo casus peperit. Hoc crimen facilius in hac causa objicitur, quam probatur AUDITORES. Detur enim vanos natura esse homines, omni genere vitæ varios, & novitatis appetentes; num propterea, eo sunt stulti, ut, quæ semel vera cognoverunt, rerum novarum studio, abjicere velint, & varietate delectati, incerta adsciscere nova, quam in veteribus certis perseverare malint? Dicant, quibus isthuc videtur, quæ tandem ratio sit, & quomodo fieri queat, quod tot ætatibus, nemo unquam Geometra exsisterit, qui ab Euclidis placitis, aut Archimedis discedere laudi duxerit & non potius dedecori. Scilicet Geometræ sunt isti sapientes, qui isto novitatis studio non tenentur, nullaque nominis gloria ducuntur; quos in tam obscura, tam salebrosa atque difficulti arte, infinitos labores suscipere videmus, quo cum aliquo subtili, eodemque novo invento, conjunctam ingenii famam, posteritati commendent.

Non itaque merus novandi pruritus tot dissentientes Philosophorum scholas peperit; sed connatum homini verum percipiendi desiderium. Hujus enim, cum particulam aliis, aliam, vicinis erro.

erroribus, ut fieri solet, adjunctam, nascente scientia, arripiat: ista autem rationis infantia, germano veri criterio nondum constituto, sincera & spuriis, certa via, etiam ingeniosissimi, discerne-re non possint, eamque ob rationem solidam se puramque veritatem tenere, quisque libenter existimet; quid mirum A. tot dispares philosophandi rationes, alia ætate laudatas, alia repre-hensas, ex tam dispari cognitione enatas fuisse?

Sed quoniam philosophandum esse omnibus placet, nisi quibus omnino, & agrestibus, & in-justis osoribus utimur; aut philosophabimur, quemadmodum possumus, aut omne hoc studium prorsus nobis abjiciendum. Fieri autem nequit A. ut ad veritatis arcem genus humanum ascendat, quin plurimi labantur, & rursus excelsa illa arx, tot stultiarum, superstitionum, pravitatumque monstros vallata, expugnari non potest, nisi suo fato, antegressi meliorem fortunam sequen-tibus præparaverint. Quemadmodum autem in bene constituta civitate, monumentis & laudi-bus non carent, qui in acie pro patria occubue-runt; ita, quos in vero strenue quærendo, erro-rum vis vicit, quoniam in causa generis humani cecidere, nulla ætate sunt justis laudibus defrau-dandi. Itaque ut Medicos taceam, quorum no-bilissima ars, inde ab Hippocratis temporibus usque ad hæc nostra, in perpetuo fluxu fuit; est ne quisquam, qui ignoret A. humanorum nego-tiorum rectricem Astronomiam, per longissimam hanc & inconstantissimam erratorum, insecura-rumque emendationum viam ad excelsum illud fastigium sensim ascendisse, quo illam nunc con-

stitutam miramur? Noluerunt Astronomi diutius Ptolomaici esse, quales tamen plus mille annis fuerant; neque tamen hoc vanitate, aut inconstantia, sed consilio: crebro usu & experientia, optimis magistris, antiqui systematis nævos edocti: quos, quoniam haud facile aliter, quam longa ista errorum via, discere licebat, neque cum Copernico primum, & deinde Newtono, in rebus cœlestibus sapere hodie potuissimus, nisi tot per annos, diligentissimi illi cœlorum speculatores, infeliciter cum Ptolomæo errassent.

Quemadmodum itaque debitus honos antiquis Astronomis constat, judiciis peritorum, abrogatis licet eorundem decretis; ita simili modo, æqui rerum æstimatores, & Aristoteli, & Cartesio, suas laudes concedunt, tametsi Aristotelici esse, aut Cartesiani, prudentissime desiverimus. Etenim, nisi forte despuisse existimemus A. doctam illam omnem antiquitatem & nupera secula, magnos hos viros fuisse, magna que laude dignos, judicandum erit; præclararam etiam accessionem summis illorum ingenii ad omnem Philosophiam fuisse factam, quanquam ad infan- tiam suorum temporum accommodatam. Præteritam quamque ætatem, vinci a postera, cognitionis copia atque delectu, requirit veritatum nexus & necessaria inventorum successio. At quemadmodum Archimedem, summum illum Syracusium senem, facile tirones Geometriæ scientia hodie vincimus, vi mentis nequidem principes superant; ita antiquos Philosophos, doctrina recentiores anteire debent, quanquam pares, studio, labore, & ingenio sunt judicandi.

Quod

Quod autem ad istos animorum motus attinet, nimiosque honores, quos claris Auctoribus, rationis eorundem æmulos, magno scientiæ danno, saepe decrevisse comperimus, in quo loco reprehensores, contra quos dicimus, hærere, in eoque ad offensionem faciendam augendo, libenter habitare solent; næ illi nimis sunt iniqui, quod vitium omnibus artibus ac disciplinis commune, transferre in solam Philosophiam malevole invideoque cupiunt. Quotumcunque enim litterarum genus reperitur, quod ab isto immodico cultu magnorum hominum fuit immune, cui non saepe similia mala similis præpostera auctoritatis veneratio intulit? Nihil tam est naturale A. quam hoc vitium: secretis propriæ laudis stimulis, abripimur imprudentes interdum, quos eo in genere, in quo esse volumus, maxime probamus atque miramur; callidique laudandis Magistrorum virtutibus, nostrasmet haud raro studemus effundere. Sed hæc non scientiæ, sed hominum peccata, tempori, omnes concitatores motus sedanti, sunt committenda. Quemadmodum scorias ab auro, ignis separat; ita tempus vanitatis in primis edax, magnis Hominibus Apotheoseon mendacia abstergit, virtutes relinquit. Silentibus enim tandem longo intervallo, quæstum regno sectæ facientium, clamoribus commendatricibus & admirabundis, posteritas ad se rediens, sine amore & ambitione, & rursus sine odio atque invidia, pretium ingeniis justum fixumque, tanquam diu jactato nummo, constituit: non ex plebeiae admirationis extrinseca mendace signatura, sed ex valoris intrinseci prudente & considerata æstimatione, debitum claris Viris honorem persolvens.

Quanquam autem confitemur A. a mediocritate in hoc genere plerumque aberrari, in partivitio tamen omnia versari, minime est judicandum. Sunt, quæ ridicula, incongrua, falsa, e longinquo spectata apparent, quæ proprius inspecta, apta, congrua, vera, deprehenduntur. Nihil enim sit temere, multis ultiro consentientibus, sine communi aliqua, eaque magna causa. Admiratione veteres in eas suorum magistrorum laudes, quæ nobis longo intervallo remotis, immodicæ videntur, proruperunt. Sensus ignorantiae admirationis mater est; in animis nostris hæc nascitur, quoties magna, incredibilia, quæ fieri non posse opinabamur, facta esse videmus. Lacula itaque illa quam tenemus, tanquam dato modulo, magnitudinem luminis subito allati, dimetimur; quod tanto videri debet majus, quanto nostram, quam istius mensuram facimus, minorem percipimus. Hinc non mirum, illo primo prisorum seculorum veri diluculo, tenuem subinde auroram, plenum diem videri potuisse, quæ ad splendorem nostri meridiei relata, prorsus diffugere & in nihilum abire videtur. Ad æstimandas itaque & condigne laudandas magnorum hominum virtutes atque merita, temporum in quibus vixerent infantia esset revocanda, eadem notiones resuscitandæ, eadem caligo animis circumfundenda, verbo, corpore & mente in ista secula remigrandum. Quod cum effici, ne summa quidem animi contentione, satis vivide, clare, atque expresse nequeat, non possunt non, nostra judicia de iisdem meritis atque ingeniosis, a præteriorum temporum judiciis diffidere. Quæ tamen hanc ob rationem minime vituperanda, quod

ad

ad suæ non alienæ cognitionis modulum , singu-
laris sibique admirationem moventis excellentiæ,
magnitudinem expresserunt.

Quidvero? dicemusne illos ipsos inconditos ad-
mirantium clamores & plausus , licet per se , ma-
gnopere Philosopho contemnendos , sine magno
detrimento a nascente scientia absuturos ? Ego
non putem A. Progerminant commoda ex incom-
modis in hoc mundo. Ille , sapientis imperato-
ris emblema in fabula , Leo , ne asinum quidem
ab exercitu rejiciendum putabat , quoniam voce
valens tubicinem agere posset potentem. Sic cla-
mosa nihilque intelligens plebs , licet inutilis ad
expugnandam veritatem , non tamen a philoso-
phantium agmine omnino repelletur. Quod enim
Philosophum maxime dedecret , ipsa decore fa-
cit , buccina quasi classicum canit , hominesque
non omnino socordes , ad videndum , audien-
dum , examinandum excitat : qui ad capessendas
scientias nunquam assurrexisse , nisi prius admi-
rantium rumoribus expergesfacti fuissent. Sic ac-
cepimus profecto , illud cœleste volumen princi-
piorum Philosophiæ Naturalis Newtoni , per com-
plures annos sine populari fama , fructuque deli-
tuisse , quoniam a nemine cum primum prodiis-
set intelligi , neque pro dignitate commendari
posset : at quam primum plebs Newtoniana ad-
mirabundas voces tollere cœpit , (accepit enim
A. & hæc nobilissima familia , suam numerosam
plebem , quod promptissima distractio quinque
editionum , libri abstrusissimi , Geometris princi-
pibus vix intelligibilis , satis declarat), dicto ci-
tius gloria nobilissimi operis , terrarum orbem

pervolavit, spiritumque experiundi, atque inventi in optimâ quæque ingenia effudit.

Eandem ego ob rationem, istos in contrarium peccantes, multo magis noxios atque molestos *Hæretices*, qui impietas Spinosæ ubique odoorantur, ferendos, immo publico sumptu, tanquam canes catenarios, in Academiis utiliter alienados censeo, quoniam fieri potest, licet centies importune magno aurium suppicio sine causa latrent, ut semel opportune moneant, domique stertenti somnum excutiant. Accedit, quod ea est socordia naturæ humanæ, & tarditas ad gravissimas res, ut labor, studii tantisper severioris, aut contentionis animi paullo productoris, plerisque hominibus Herculeus proctus, atque longe omnium videatur molestissimus: quo ut se quam oxyssime liberent, quæ auctoritate multitudinis valere vident; veluti in commercio nummum a civitate signatum; sine examine alacriter, publica fide, accipiunt. At quamprimum rumor exit, adesse Paracharactas, adulterinam monetam in publicum spargi, tum demum tergiversari omnes, tum negligentissimum quemque atque supinum ante, nunc circumspectum in accipiendo, & attentum videoas, lapide Lydio, atque bilance curiose scrutantem, quo sibi suisque a fraude & damno caveat.

Sed ne diutius hoc in loco vos detineam A. concludo: pleraque ista vitia, toties atro imperitorum carbone notata, eadem prudentia, a crescente, sed nondum adulta scientia evulsum iri, qua zizania a frugibus antequam maturuerint.

In-

In primis, quotquot veritatem extra omnem dubitationem tandem constitui cupimus, concedamus quæso aliquid philosophantium studiis atque servoribus: cogitemusque, omnes illas gentes, quæ his incommodis vel prorsus vel magna ex parte caruerunt, aut nullam aut tenuem Philosophiam habere.

Valeant itaque cum suis terroribus panicis, isti quidem minime mali, sed nimis minuti & angusti viri; qui ad quamcunque novitatem in Philosophia Hannibalem ante portas clamant: venatoresque veri vincum tenere in antiquo systemate cupiunt, priscaque sapientiae formulis, fatalibus illis humani ingenii ergastulis. Hi profecto si id contendunt, in vetere, ut longo usu probato, semper esse permanendum, idem mihi dicere videntur, ac si juberent domibus exstructis in antiquis speluncis habitare; aut fruge reperta, prisca glande vesci.

Quorum rationem cum Illustrissimis atque Amplissimis hujus Academiæ Curatoribus, pro sua sapientia nullo modo probari, persuasum habeam, qui hanc litterarum sedem maximis semper beneficiis exornarunt, nihilque reliqui fecerunt, quod ad majorem excellentiam, cum docentium, tum dissentientium ingenia excitare posset; non pertimesco novum munus auspicari, explicandis commendandisque duabus novissimis Scholis, quarum utraque majoribus nostris fuit incognita, & iudicio intelligentium utraque haud leve momentum ad melius accuratiusque Philosophandum fuit allatum: quod quo alacrius facere possim H. A. qua cœpistis benevolentia attendere pergit.

Prodeat

Prodeat itaque in medium, WOLFII primū philosophandi ratio, qui *methodo scientifica*, quæ Geometrarum olim propria existimabatur philosophari jussit: quod institutum animo concepisse LEIBNITIUM, mitificeque adprobasse compemus: ad quod perficiendum multa hi Viri subtilater primum ingenioseque excogitata tradiderunt, & in qua sola methodo, dudum frustra quæsitam stabilitatem Philosophiæ contineri, maximis rationibus contendunt. Sed dignitas rei postulare videtur, ut totam hanc rem paullo altius repetam.

Quotquot unquam A. cum aliqua dignitate Philosophiæ Magistri fuere, discipulis methodos præscriperunt, quibus in inquirendo vero, eoque constituendo regerentur. Quis enim, nullis artis ratiocinandi præceptis tradendis, Philosophum se audeat dicere? In quo ipso, si optimum videre statim licuisset, dudum ab ista antiqua obscuritate & inconstantia Philosophia fuisset liberata. Quantum enim in milite, disciplina militaris virtutem, tantum in Philosopho, bona methodus ingenium juvat. Cujus quanta vis sit, hac nostra ætate maxime patuit, cum omnis longissima antiquitas, paucorum annorum intervallo, non ingenio, non diligentia, non philosophantium multitudine, sed efficacia methodi, superata fuit.

Accepimus equidem A. Socratem, quem Philosophiæ parentem Veteres dixerunt, nihil ipsum affirmantem, sed aliorum sententias sciscitando elicere, absurdisque consequentibus confutare solitum, hanc, ut optimam philosophandi rationem constanter tenuisse, qua, & verum commodis.

modissime reperiri, & errores facillime depelli possent. Habebat hæc ratio, multa orationis suavitate, multoque ingeñii sale conspersa, quibus virtutibus ad miraculum pænè Socratem valuisse ferunt, magnos stimulos ad permovendum audientium animos, magnamque vim, homines rudes ad aliquam virtutem atque honestatem pertrahendum; in quo laudabili genere unice versari Socrates voluit. Sed ad inventionem difficultum, & ab intelligentia vulgari remotarum veritatum, inventarumque firmam constitutionem, hæc Socratica via inutilis proorsus atque inepta erat; quam obrem etiam omnem abstrusarum rerum investigationem, Socratem omnino posthabuisse, traditum est.

Derivata ab hoc per Platonem, eloquentissimum hominem, Academia, in eadem fere disserendi ratione permanit. Fecit hoc tanto magis, cum Plato præeuntibus Heraclito & Pythagoræis posuisset, nullam in rebus quæ sensibus subjiciuntur veram, sed opinabilem solum cognitionem reperiri, siquidem mobilia cuncta atque concitata in hoc sensibili universo continenter fluenter atque laberentur. Sensus adeo hebetes nimium & tardos cernere id non posse, quod nunquam esset simplex, nunquam uniusmodi, nunquam denique tale, quale videretur. Itaque omnem veram stabilemque scientiam sola intelligentia contineri, remotamque a sensibus, in mente vivere, hoc est in Ideis puris atque distinctis versari.

Vere quidem sed obscure indicans, mirabile illud Philosophiæ arcanum, quod hi ipsi Philosophi,

phi, Leibnitius, Wolffiusque, primi aperuisse nobis, magnumque melioris Philosophiæ fundatum posuisse videntur. Nempe, rerum materialium perceptionem quamvis in se complecti infinita diversa, sed sigillatim propter multitudinem, sensuumque angustiam, minime discernibilia. Hinc nasci intuentibus *Species* seu *Phænomena*, quæ rebus reapse non insint, licet reapse insint alia, ex quarum multiplici confusione, crebra, multifariaque in angustatis sensibus permixtione, oriantur. Quemadmodum enim ex tanto intervallo Lunam intuentes, in specie splendentis faciei decipimus, nisi cogitemus, nullo modo talem revera faciem huic globoso corpori inesse, sed solum inesse videri nudis oculis; montes, maria, terrarumque tractus, unde ista maculosa facies existit, discernere non valentibus: sic pari modo, docentibus his, reliquæ perceptiones sensiles universæ, continua phœnomena pariunt; nobisque adeo, quasi per densam nebulam, veræ intimæque rerum sensibilium naturæ, spectandæ offeruntur: mente quippe longiori intervallo a distincta intuitione ultimarum rationum, quam corpore a facie Lunæ remotis. Et in hunc fere sensum, Venus apud Virgilium Æneæ oculos aperit, & veram rerum faciem videre facit.

*Aspice namque omnem, quæ nunc obducta tueri
Mortales hebetat visus tibi, & humida circum
Caligt, nubem eripiam.*

Sublime hoc A. metaphysicum Platonis dogma parum intellectum, sectatoribus fraudem fecit, & ad Scepticismum universalem, quo omnis inquisitio

quisitio fuit extincta , infaustus dux extitit. Et enim Plato , quod maxime debuerat , non satis plane indicavit , ut , nuper LEIBNITIUS , & pro more suo , multo apertius WOLFIUS ; mundum hunc *sensibilem* , adparentiis circumfusum , promanare ex limitata perceptione *mundi intelligibilis* , veri , ordinati , in mutationibus suis constantissimi ; quoniam rebus ipsis confusio reapse inesse nequit , sed tantum inesse videri potest. Consequi hinc , mundana cuncta , tametsi Phœnomena sint , seu *confuse perceptæ multitudines* ; connexa tamen esse inter se ; fluentia quidem , sed stabili ordine ; certissimis quibus nascantur semper legibus adstricta : ita ut singula in alia simplicora , ex quibus orientur , resolvi , & scientifice ex iisdem explicari possint : studio proinde & inquisitione artem condi posse , ex adparentia quavis , concursum causarum eandem generantium , certa & stabili ratione concludendi : verbo , constitui nihiloseius posse Philosophiam Naturalem , quamquam non perfectam , ad ultimas rationes penetrantem ; sed certam tamen , licet limitatam , in rationibus proximis Phœnomenorum simplicium subsistentem : totam fere observationum , experimentorumque , principiis nixam.

Insuper hoc non agnovit Plato , adparentias istas rerum materialium , conjunctamque cum iis *opinonem* ; ex notionibus confusis exsurgere ; contra veritatem , & cum ea *scientiam* , ex notionibus distinctis : neque , quod caput erat , uspiam docuit , licet præclarus Geometra , & gravis Geometriæ commendator , quo pacto *Scientia* efficiatur , definitionibus , axiomatibus , experiens , demon-

stratio.

strationibusque ; sinceris , iisque unicis scientiæ instrumentis ; quoniam carebat Vir admirabilis , cuncta hæc recondente Theoria *Notionum distinctarum* , nuper inventa ; qua clausa verosimilia relinquuntur , certa autem & explorata incassum desiderantur.

Atque in hoc quidem perperam intellecto Platonis decreto , constituo ego A. fatalem istius miseræ cœcitatis causam , qua Philosophia tot seculis afflicta , in eodem angustissimo gyro oberravit. Ecce enim non ita multo post in eadem Academia Arcesilam , quidquam omnino sciri posse negantem ; Carneademque , in facultate de quacunque posita re , extempore in utramque partem copiose disputandi sapientiam quærerentem. Audax & impudens negotium , quod numerosam Scepticorum familiam peperit , quorum tota in eo consumebatur inutilis vita , & misera industria , ut omnem penitus menti lucem eriperent , & rebus clarissimis spissam noctem offunderent. In horum Scholis depravata prorsus atque corrupta philosophia , in quandam generi humano infastam gladiaturam fuit conversa. Addamus etiam , quod pessime his iisdem auctoribus , oratoria persuadendi facultas , cum Philosophiæ *convincendi ratione* , quæ genere diversissima , toto cœlo dis juncta oportebat , primum confundi est cœpta. Etenim cum in liberis quondam civitatibus plurimum posset copia dicendi , essetque summum eloquentiæ studium , & exemplo commoti Platonis & gloria , cupidissime Philosophi eam facultatem sequi cœpissent , quam plerique tunc in primis admirarentur ; simulac ad hanc ætatis rationem ac cessit

cessit decretum Academiæ novæ , quod nihil omnino humana intelligentia possit comprehendendi , nihil in rebus præter mera verosimilia reperiri , disputationibus in contrarias partes elicienda ; factum est , ut debinc spatia Philosophorum , non amplius veritatis indagatoribus formandis tam idonea , quam exercendis futuris Oratoribus accommodata viderentur : qui sane percommode , isto Academico more , contratiis probabilitatibus colligendis , iisque laudando modo augendis , modo vituperando rursus affligendis , insignem sibi copiam poterant & dicendi exercitationem comparare . Quod cum misifice hominibus facundiæ appetentissimis placuisset , & magnus undique otiosorum concursus ad instructissimas concertationes oratorum hominum & ingeniosorum diu esset factus , sensim omnes omnium disciplinarum scholæ , seculi intemperie abrepti , ad hoc vitium deflexere : Sic corrupti Philosophi , subito probati Rethores sunt facti : ex quorum certè dicendi officinis magni Oratores in forum prodierunt , quos miratae sunt gentes : contra ex iisdem inopes , nudis , inermes & plebeii omnino Philosophi prospserunt , à cunctis merito spreti atque irrisi : præter inutilem loquacitatem , & inanem locorum communium cantilenam , nihil ad rerum involutarum investigationem adferentes . Evanuerant nunc Thaletes , Democriti , Pythagoræ , Platonis ; & tota illa vetusta mens inventrix , geometria imbuta , causarum & involutarum rerum indagatrix . In primævam caliginem revolvebatur philosophia , miseris his Declamatoribus rhetorice eam in scholis ad obsequium vulgi latrare docentibus . Nec surere desitum est , donec , ut æquum

erat , res verbis labefactatæ , & verba rebus nuda , eodem casu conciderent.

Aristoteles quidem , licet ex hac eadem Platonis Academia profectus , eo quo pollebat acumine & ingenio , ad has levitates non est delapsus ; sed primus artem certa ratione viaque differendi & demonstrandi , a se investigatam , tradidit : cuius haud contemnendam partem , in hunc usque diem probatissimi Logicorum libri assertant : ut dubio catere debeat , quin , si pari ingenio fuissent in excolendis ratiocinandi artibus versati , qui in hoc stadio Aristotelem sunt subsecuti , brevi ad horum dierum lucem evasura fuisset antiquitas . Sed optima quæque ingenia politiorum adhuc ætatum in transversum egit præpostorum illud eloquentiæ studium , & verè Græcula , de quacunque in medium posita re disputandi , extemporalis audacia . Donec ultimum ad Scholasticorum asperam gentem philosophandi munus , malo suo fato , fuit delatum ; quæ , cum perpetuam decrevisset Peripateticam servitutem servire , ad intelligendum Aristotelem aliquid , ad amplificandum atque suspectias ferdum nihil conferre poterat .

Genuit tandem superius seculum melioris sapientiæ instauratorem , suæ gentis decus atque ornamentum CARTESIUM . Distincte hic Vir primus , ac intelligibili modo , de rebus philosophari jussit , & sui ingenii luce , si non plenum diem , attamen haud contemnendum diluculum , tam longam post noctem , in philosophiam reduxit . Nimium felix , si justam in reformando mediocritatem tenuisse ! Sed ut fieri solet ; quæ pravè vitio Schoolast

Iaſticorum in unam partem exierant, in contraria immodec̄ reflectendo, parumque lente in constituendis gravissimarum rerum principiis fessi- nando, ultra metam delatus, novorum errato- rum cauſa extitit, homo cæteroquin magnus at- que p̄æclarus. Vedit is philosophiam a Schola- ſticorum tenebris pariter, Scepticorumque flucti- bus esse liberandam. Itaque a dubitatione uni- versali profectum ad veritatem enī Philosopha- turum jussit: fidenter sanè & ut videbatur p̄æ- clarè. Sed cum ducem se ad evidentiam profes- ſus, cynosuram notionum distinctarum non tene- ret, neque adeo Scepticismi demonstrationibus evertendi rationem docere posset, comitem ipsa itineris ingressione deſtituit. Celebratissimo enim suo veri Criterio, quo decrevit, ut quid- quid clare ac distincte mens perciperet, verum certumque haberetur, quid effecit? omnino ni- hil: nam neque docuit quibus notis signisve, claræ & distinctæ notiones agnosci, & ab obſcu- ris confusisque tuto possint discerni; neque qui- bus artificiis ista tam p̄æclara distinctarum no- tionum facultas possit comparari. Hic ergo, quanquam magna perspicaciæ Vir, vim defini- tionum ignorans, intimamque demonstrationum naturam, maximis aulis excidit; scholamque suam exili admodum atque invalida rationali Philosophia instruxit: ut, plus una concertatio- ne, non mediocri Cartesianorum perturbatione, apparuit.

Revocata vobis in memoriam eft antiquæ Philosophiæ historia A. Quid nunc? parumne videtis, ut apud Homerum; tot Heroes viribus

maximis, belli arte nulla, decem annis parvam rem gerunt; sic Philosophos, tam longo tempore, acer-
rimis ingenii, labore summo, parum profecisse methodis destitutos? Quam multa secula disputa-
tionibus circa Criterium frustra consumpta! Dice-
res, exspectasse ipsos, ut ostentum aliquod cui-
vis enunciato adjunctum inveniatur, quod audi-
tum statim nos moneat, utrum verum enuncia-
tum sit an falsum, ita mirabiliter de criterio dis-
putant. Bone Deus, quanti ad omnem rem,
ansa, consilium & prima operis designatio est!
Intueamini Geometras, qui obscurissimarum &
ab intelligentia vulgari remotissimarum rerum
indagationem susceperunt; quantos hi progressus
& quam brevi tempore fecere, metodo guber-
nati? Reliquis disciplinis non moventibus, cre-
deres Geometriam intus a Deo aliquo agitari,
qui nusquam consistere illam patiatur. Nam cum
Philosophia vix tandem in Græcia nasceretur,
ecce antiquissimus Thales jam in cœlos penetra-
verat, & Ecclipses prænuntiare didicerat: eadem
paulo post vix de suis rebus balbutiente, duode-
cim Geometræ, Apollini ex Geometria sublimio.
ri tentanti, doctissima voce respondent, cubicam
Dei arcam duplicando: denique nihil percipi pos-
se Academia pueriliter garrente, Archimedes Qua-
draturam Parabolæ percipit, & firmissimis ratio-
nibus omnem posteritatem simili modo eandem
percipere facit. Non hi methodi artifices dispu-
tationibus de Veri Criterio se illigant, sed ipsum
tantopere disideratum criterium suis demonstratio-
nibus exhibuerunt. Quid? nonne decuisset Phi-
losophos ad hoc prodigium maturè attendere,
cum his habitare, & hanc rationem studiose ab

iis perdiscere? Quod si, antiquiores isti Sapientes, cordati homines, & aliqua Geometria eruditii minus fecerunt, quid est quod valde miremur? Dispersa Geometriæ membra nondum in corpus fuerant colligata, unum, aptum, consentiens; in quo formam convincendi, & quasi simulacrum stabilitatis, intueri liceret; neque etiam necessaria Logicæ elementa constituta habebantur, sine quibus recondita Veri Architectura intus perspici, & a materia Geometriæ mente disjuncta, ad alias disciplinas, scienter traduci non poterat. Præterea quam difficile A. & arduum fuisse putatis, primum a vulgo dissociari; sensus & imaginationem vincere; intelligentia & mentis oculo abdita in rebus principia generalia pavidere; denique methodum, rati certique effectricem, quasi animam ex figuratum corpore extractam, Philosophiæ inferre. Postquam Aristoteles eximium opus Organí scripsérat, & paulo post mirabiles libros Elementorum Euclides, tum demum aliquid in hoc genere tentare licuisset. Sed summa hæc res, multorum repetitis conaminibus effici debebat, & alia laus philosophantibus placere cœpit, qui varii & populares, quam accurati & sublimes esse maluerunt: satis insignes, & suo & plebis judicio Philosophi, cum eadem sapientia, de vero & falso poterant & de universa Philosophia garrisce, qua Peripateticus ille Phormio, qui nunquam castra adspicerat, coram Hannibale de imperatoris officio & omni re militari, aliquot horas locutus fertur; quem cum cæteri qui audierant admirarentur, Hannibal omnium quos in vita unquam vidisset, delirantium senum principem jure vocavit. Hujus quidem perversæ consuetudinis causam, ex

optimo instituto promanasse reperio. Etenim cum illis temporibus, ut nunc, publice constituti virtutis doctores non essent, Philosophi, ratione a Socrate ducta, laudabili primum consilio, hoc munus populi erudiendi, nostris moribus Concionatoribus sacris delatum, suscepserunt. Quod cum minus teneri Geometrico brevi & angusto concludendi more posset, sed multiplex & latum populare eloquium requireret, desertis Mathematicis, Rhetoribus se totos dederunt, quo susceptam provinciam, quæ & plausus, & nummos dabat, magnificentius tuerentur. Cum itaque caste & pudenter utraque facultate, loco & tempore non uterentur, [ut melius olim Aristoteles, qui alio tempore exoterica disputatione vulgus; alio rursus subtili acroamatica ratione Philosophos erudire instituerat]; factum est ex communi scientiarum jugo, disciplinarum quæ conjunctissimæ esse debebant, pessimum Matheseos & Philosophiae divortium, quo infeliciter, tam diu utriusque generis progressus fuit retardatus. Ab illo tempore invaluit communis & pervagata opinio, ad nostram ætatem perducta, methodum probandi Geometrarum, sua natura a Philosophorum differendi usu & consuetudine abhorre. Quod de ista populari fusa ratione verum, de Philosophica inventrice methodo falsissimum erat. Neque hoc præjudicium, plebis solum & eruditorum de plebe animos occupaverat, sed diu etiam ita doctissimos tenuit, ut neque tantum errorem pervidere, neque de illo emendando cogitare potuerint.

Vir certe ex omni antiquitate & ingenio & doctrina summus, & in hac populari facultate phi-

philosophandi, facile princeps, Cicero, scholarum communi opinione deceptus, alium Mathematicorum, alium Philosophorum morem esse, scribere non dubitavit. Geometras ex concessis atque probatis perpetuo ordine concludere solere, ut paucissimis verbis quæstio ad exitum perveniat. Philosophos contra sic agere, ut quamcumque rem in manus sumant, in eam quæ conveniant, congerant omnia, et si aliis locis disputata. Propriis enim argumentis & admonitionibus tractandam rem quamque, magnam præsertim. Vera sane methodus concionalis, ad intelligentiam communem accommodata: Doctorum multitudinis, de communibus ac pervagatis rebus persuadere; non Philosophorum, inventores informare, & certa omnibusque ætatibus profutura, tradere cupientium.

Inter recentiores autem, ne ipse quidem *Baco Verulamius*, Vir longe omnium ingeniosissimus; superiori seculo, magnificis de Philosophia instauranda consiliis clarus, vetus hoc (a) *idolum theatri* notavit, notatumque labefactare instituit. Non dum didicerat illa ætas, Philosophiæ robur & vitam societate cum Geometria contineri. Itaque hic insignis Scientiarum consiliarius, Geometriæ

(a) *BACO* in Operibus de *Augmentis Scient. & Novi Organi*, præjudicia *idola* ingeniose vocat, quæ distribuit, in *idola*, *specus*, *tribus*, *fori*, atque *theatri*. *Idola theatri* appellans *præjudicia a pravis Philosophandi rationibus, & perversis probandi moribus, menti humanæ inducta*.

methodo Philosophiam esse fulciendam, si unquam erigere se debeat, non est suspicatus; neque vidi infinitum Matheseos usum in exploranda natura, eumque satis pro dignitate commendavit. Quæ ejus ratio si apud posteros valuisset, frustra præclaris *Novi Organi* consiliis mos esset gestus.

Quanquam vero ætati nostræ paulo propior Cartesius, sua Philosophiæ principia propter constantiam & geometricum nexus eruditis commendare studuisset, in antiqua tamen populari scribendi ratione permanxit; donec hortatu rogatuque Mersenni, Existentiam Dei geometrico more probare fuit aggressus. Fortunam res habuit exordiorum; cedit minus bene, judicio intelligentium: causa erat, ignoratio doctrinæ notionum distinctarum; & procax fastidio Scholæ proscriptio syllogismorum; maximam partem, ut nunc constat, criterii continentium, sine quibus nihil constitui, nihil recte demonstrari potest. Fuit tamen hoc primum tentamen alicujus nominis, eoque hanc magnam & perennem laudem consecutus est Cartesius, quod de ordine primus evidentiaque Geometriæ, in Philosophiam transferenda, fuerit locutus, & alios ad magnam hanc rem perficiendam suo conatu excitaverit. Hujus enim exemplo & auctoritate commotus, Ben. *Spinoza*, non ita multo post idem tentavit; infoste, vitio definitiōnum: idem deinde alii aliter, dispari successu. Omnium diu conatus elusit confusio notionum, & imprudens syllogismorum rejectio; quo, insigni flagitio admisso, nunquam poterat copulatio rationum sequi & quasi consentiens ad stabilitatem Scientiæ veritatum coagmentatio.

Hæc

Hæc cum ita essent, ad Philosophiam accessit
GODOF. GUIL. LEIBNITIUS; homo supra
fidem ingeniosus, qualem nulla ante ætas viderat,
nobile naturæ prodigium, pæne dixerim, litte-
rarum Julius Cæsar. Eequod enim scientiarum
genus hæc Mens non adiit? Ecquod non penitus
perspexit? Ecquod sua non luce illustratum reli-
quit? Hujus ductu Philosophia antiquos sensuum
fines subito in immensum transgressa, mundum
intelligibilem aperuit, & in ipso conspectu pene-
tralium ultimi Veri castra posuit. Sed cum in-
finita sint hujus Viri præclara & admiranda, hoc
ejus in Philosophia palmarium, quod primus ve-
ram notionum indolem, à cunctis dudum quæ-
sitam, à nemine inventam, felicissime patefecit;
quæ nobilis doctrina, maximarum molitionum
Philosophiæ Germanicæ, quasi lapis angularis
facta.

Recruduerant vehementius post medium seculi
superioris, antiquæ lites, de Criterio veri multa-
que disputabantur de veris & falsis ideis, occa-
sione jactati principii Philosophiæ Gallicæ, *quid*
quid clare ac distincte de re aliqua percipio, illud est ve-
rum, seu de illa re enuntiabile; quo cum mire abu-
terentur Cartesiani, ad stabilienda quævis sua por-
tenta, solo hoc titulo, quod eorundem claras
atque distinctas ideas experientur; jure saepius
quæsitus fuerat, quænam tandem *clari* at-
que *distincti* certa esset assentiendi nota, & quo-
nam criterio, falli nescio, idea vera posset à falsa
seu deceptrice discerni. Hanc celebrem contro-
versiam Leibnitius tanquam arbiter honorarius

Oo 5 com-

componere cupiens, Meditationem de *cognitione*, veritate & *ideis* emisit, mole parvam, siquidem pauculis pagellis inclusam, fructu cunctis superiorum spissis voluminibus anteferendam; cuius rei primam imaginem ex libris (*a*) Opticorum hauisse videtur. Nam eadem natura, quæ in hunc unum

(*a*) Terminos *clari*, *obscuri*, item, *confusi*, *distincti* opticos esse, nemo non novit; cum itaque propter similitudinem quandam a visione ad notiones fuerint translatæ, hæc ipsa procul dubio ansam dedit investigandi, quænam, perceptionibus sensualibus visione ortis, reliquisque perceptionibus universis communia, insint. Cartesius terminos *clari* & *distincti* retinuit, sed definire accurate non potuit. Immo constat, notionem *claram ac distinctam* in Philosophia Gallica nihil aliud fuisse, quam quod nunc in Philosophia Germanica, nomine *notionis claræ sed confusæ* venit; Leibnitium Opticorum definitionibus ad hanc investigationem ductum fuisse, plusquam probabile fit, collatis Leibnitarianis definitionibus notionum, cum definitionibus visionum Opticorum. Petr. Herigonius Tom. v. Curs. Mathem. Def. x. sic. Clara visio est, cum res videtur quasi in multo lumine: *obscura*, cum illa videtur quasi in tenui lumine. Sed ut nemo ignorat, copiosum lumen efficit ut res visa facile agnoscatur; tenui, ut illa non agnoscatur. Hinc Leibnitius definivit, notionem *claram*: quæ sufficit ad rem repræsentatam agnoscendam, & ab aliis similibus discernendam: *obscuram* vero, in qua contrarium obtinet. Rursus

unum omnes ingenii dotes effundere voluisse videtur, eidem dederat mirabile acumen & rarum, pervidendi generalia in singularibus, & ex rebus obviis atque communibus, à doctissimis sæpe contemni temere solitis, principia extrahendi, specie vulgaria, usu inexpectata, atque admiranda.

Def. xi. idem Herigonius: *Distincta visio est, in qua partes rei subtiliores eluent, & in conspectum veniunt: confusa, in qua partibus majoribus apparentibus minores latent, & veluti obliterantur, confusis inter se terminis.* Leibnitius vero: notionem claram insuper *distinctam* esse, in qua notæ intrinsecæ, rei agnoscendæ & ab aliis discernendæ sufficientes, discerni queant: *confusam* vero, cujus notæ intrinsecæ sigillatim discerni & enumerari non possint; licet totum ab aliis similibus discerni possit. Hæc comparatio notionum in genere, cum perceptionibus visualibus in specie, & consensus definitionum Philosophiæ cum Opticis, non solum jucundus est, sed auctoritatem etiam haud levem huic Theoriæ conciliat. Attamen hoc longe momentosissimum: quoniam ex opticis constat, visione confusa, sub alia facie objectum cerni, quam quæ illi reapse inest, & sub qua visione distincta videretur; consequens est; simili modo omnem notionem confusam fallaci aliqua specie esse induitam, quæ rei repræsentatae reapse minime inest, perceptione distincta extemplo dissolvenda. Adeoque his recondita notio Phænomeni mirifice illustratur; qui gravissimus locus Philosophiæ Germanicæ est, quo pleraque ardua ejus capita fundan-

randa. Itaque cum à nonnullis Opticæ scriptoribus visio divisa fuisset in *claram* & *obscuram*; clara rursus subdivisa, in *confusam*, atque *distinctam*, hanc partitionem homo attentissimus notasse; & notatam ad universum genus notionum, mernorabili successu, traduxisse videtur. Quidquid sit de occasione inventi; primus ipse docuit notionum alias *claras* esse, quæ sufficiente rebus repræsentatis agnoscendis & ab aliis similibus discernendis; alias *obscuras*, quæ ad hoc idem non sufficiente. Earum vero quæ claræ essent, rursus duplē speciem dari, ut aliæ sint *confusæ*, quarum notæ intrinsecæ, efficientes ut res possint agnosci, & ab aliis discerni, propter implicacionem laterent, ut sigillatim percipi & à se mutuo discerni

dantur: quem qui non penitus didicerit, cognoverit, intellexerit, næ illi clarissimæ in luce meridiana positæ res, Cimmeriæ tenebræ videbuntur. Laudi merito datur Cartesio, quod primus agnoverit, qualitates sensibiles omnes, veluti Sapore, Odores & similes, mera esse Phænomena, confusione in organis nostris sensoriis nata, & minime extra mentem in rebus ipsis existentia; dissipata illa turba qualitatum, in entia realia transformatarum ex quibus corpora componebantur; somniantium Scholasticorum portenta. Per pauculis passibus ulterius; & similia Phænomena universis notionibus confusis responderet intellexisset. Quod si Cartesio contigisset cuncta Schola Gallica procul dubio in pleraque illa profundiora dogmata dudum fuisset deducta, quibus nunc Schola Germanica potissimum floret.

discerni nequeant: aliae *distinctæ*, in quibus illæ notæ ita sint sejunctæ, ut quævis earum sigilla. tamen mente prehendi, & a sociis suis discerni queat. *Distinctarum* vero notionum rursus duplarem familiam fecit, & *adæquatas* nominavit, quarum singularis notis, totidem novæ notiones distinctæ responderent: *inadæquatas* vero, de quarum notis singulis, non distinctæ, sed confusæ solum notiones haberentur: quibus accuratis definitionum signis, cuique speciei adjunctis, effecit, ut quævis occurrentis notio facile possit agnosci, ad suam familiam referri, & sic quid cuique consequens sit, expedite videri. Quo quidem pacto, aditus tandem ad definitiones *sœcundas* & scientiam p̄rientes, fuit apertus, siquidem definitio nihil aliud est, quam notio rei *distincta*, notis ad rem agnoscendam sufficientibus, neque deficiens, neque abundans: de quarum vi & virtute, tam magnificæ prædicationes in Schola Germanica; quarumque facultate, & usu, universæ antiquitatis diligentiam se vicisse, non immerito gloriari videatur. Definitiones ipsas in duas species dispescuit: *nominalium*, quæ notas tantum, rei ab aliis discernendæ, offerunt; & *realium*, modum rei producendæ, & ejusdem simul possibilitatem intrinsecam, declarantium. Et quoniam Cartesiani, cum omnino falsis, tum non sat probatis veris notionibus graviter erant lapsi, Leibnitius etiam monuit, à nulla nominali definitione stabilem scientiam esse exspectandam; nisi prius aliunde, vel experientia vel demonstratione ante stabiendum, quam de veritate aut falsitate notionis, & omnium eorum quæ inde promanant, pronuntiare liceat. Adjunxit, Criteria veritatis enunciationum Logicæ regulis contineri, qui-

quibus etiam uti soleant Geometræ, ut nihil admittatur pro certo, nisi accurata experientia, vel firma demonstratione munitum. Eam autem firmam demonstrationem esse, quæ præscriptam à Logica formam servet; non quasi ordinatis scholarum more syllogismis semper opus sit; modo ita sit disposita oratio, ut ad assensum cogat vi formæ, & tota argumentatio similis sit legitimo calculo, in quo unum ex alio continue colligitur. Itaque nullam præmissam necessariam esse transiliendam, nisi forte ex numero principiorum concessorum fuerit: aut præmissas denique hypothetice tantum esse assumendas; sed hoc casu, conclusionem non aliter quam sub conditione, veritatis assumptæ præmissæ, veram habendam.

Et hæc quidem sunt A. cum præcepta, tum consilia, quibus hic tantus Vir Philosophiam adjuvare, primum est conatus: semina spargens, quorum nunquam fruges vidit. Res & novæ & altæ, angustè conciseque dictæ, ænigmata doctissimis erant, Sphingem exspectantia. Quan. quam enim ipse summus Geometra, vim methodi Geometrarum profundissimè fuit rimatus, ut non uno signo intelligentibus indicavit, etiam Principium Rationis sufficientis, quod Metaphysicam demonstrabilem fecit, magno comitatu uberrimorum dogmatum inde uatorum, in Philosophiam introduxit, & universorum nexum ita animo percepit, ut senex saepius fuerit professus, triginta annorum continua meditatione, parem se in Philosophia evidentiam consecutum, illi, quam haberet numerorum scientia; tamen nunquam ab ipso, qui cuncta paratissima habebat, rerum sua-

rum,

rum corpus plenum, ordinatum, & ad intelligentiam communem accommodatum, acceperimus; sive quod laborem expoliendi cognita fuge-ret, ad nova continue tendens, sive quod ignorantiae ætatis & contradictionum esset pertæsus, sive denique quod haud pauca scripserit, (a) quæ non inte-

(a) Leibnitium multa in Philosophicis scripsisse præclara, quæ interierunt, certissimum est. Ipse ego quondam, tractatum aliquem ejus, animadversiones in Princip. Phil. Cartesii continentem, ingenii plenum, & ad prelum paratum, in Bibliotheca Joh. Bernoullii reperi: quem unquam scriptum fuisse, nemo hactenus, quantum quidem scio, comperit, & cuius autographon procul dubio periit. Fuit hic proprius Leibnitii character, ut suorum libellorum esset negligentissimus, dimittens pulcherrima inventa, quam primum se illa in potestate habere sentiret. Nimis etiam refugiebat contradictiones ignorantiae; & nimis curabat judicium suæ ætatis, maxima pressit, veritus, ne contemnerentur non intellecta. Sic Calculum differentialem neglecturus erat, cum videret eum parvi pendi: ad eum rediit excitatus adprobationibus Bernoulliorum. De theoria virium vivarum, cuius infinitum usum videbat, brevi siluit: ne displiceret Papino, Catelano, & aliis ineptissimis judicibus. Eorundem censuris fatigatus, reliqua sua Dynamica non dedit, irreparabili scientiarum damno. Pleraque Philosophiæ suæ decreta reticuit, ne portenta hominibus ignorantis proferre videretur. Si laudes concupivit, concupivit illas, in parata quasi pecunia, posteras parum curasse videtur.

interierunt. Etenim quod in primis memorabile, & ingenium Viri declarat, ipsum hoc de Ideis pulcherrimum tentamen, magnam Philosophiae instaurationem continens, trium vix pagellarum Schediasmati inclusum, in eadem Acta Lipsiensia, ejusdem anni LXXXIV. depositum, in quæ, mensa proxime superiori, inclytum nunc per orbem terrarum, Calculi differentialis specimen, simili brevitate atque incuria, abjecerat. In quo Actorum volumine, multos utrumque annos, sub doctissimorum (a) oculis, sine fructu, sine laude, quali

(a) Constat & Hugenium, & Tschirnhausium, & omnes magnos illius ævi Geometras, specimen Calculi Differentialis, in Actis vidisse, & non intellectum contempssisse. Et eam ob rationem Leibnitius male superbos erudire amplius noluit, ut facile potuisset. Non ita multo post Jacobus Bernoullius Prof. Basileensis, intellecto ingenio fratris natu minoris, Johannis, discipuli sui, ei obtulit societatem, perlegendi communis opera, cunctos Geometriæ libros alicujus nominis, inde ab operibus veterum profecti. Quam conditionem cum libenter accepisset Johannes, adhuc Geometriæ Elementarius, post aliquot annos, absoluturi curriculum, accesserunt ad lectio- nem Schediasmatum Actis Lipsiensibus insertorum, & seriem temporum sequentes tandem deducti fuerunt ad Schedisma Leibnitianum, (mensis Octobr. An. 1684.) quod cum non statim intelligerent, ut reliqua erant soliti, fere transituri erant, cum revocaret se Jacobus & fratrem, dicens; non esse consultum; nosse se Leibnitii ingenium;

quasi mortuum jacuit, & procul dubio etiam adhuc jaceret, nisi alterum Bernoulliorum fratrum ingeniis suisset excitatum, alterum magni Viri, de quo mox dicturi erimus, lucem accepisset: ut mirari liceat, quo pacto tam negligens suæ famæ Leibnitius esse potuerit, tam leviter & supine tantas res proponens, quarum utralibet justo commentario, quod facile facere poterat, illustrata, uno anno cunctam Europam nominis sui gloria implevisset. Dormiebat itaque hæc de Cognitio-ne Veritate atque Ideis commentatiuncula, in nominato Actorum volumine, secura nunquam à Cartesianis, in quorum gratiam scripta fuerat, ad aliquem usum è somno excitatum iri.

Tom. VII.

Pp

Pars

non verisimile, hunc talia scripturum fuisse, nisi aliquid in recessu haberent; denique animum sibi nescio quid portenti augurare. Atque sic ingenii præjudicio permoti, convenerunt, se separatis studiis, investigationem aggressuros: quod cum nulla mora interjecta fecissent, octiduo post, pulcherrimo ingenii humani invento potiti sunt. His demum sociis confirmatus Leibnitius, ad alia evulganda animum adjecit. Sic rem contigisse, saepe audiri ex ore Celeber. Viri Johannis Bernoulli. Ex quibus patet, qua probabilitate Homo famæ negligentissimus accusari possit quod Newtono suum furatus fuerit; quam calumniam alia occasione, actis & probatis funditus delebimus.

Pars posterior
Methodum WOLFIANAM exponit.

Habetis quam potui breviter, historiam rationis Philosophandi, a remotissimis seculis ad nostra tempora deductam. Gravissimæ artis diuturnam tenuitatem videtis; nunc paucis subi-
tum ejusdem incrementum, unius Viri solertia,
considerate. Est is alterum Germaniæ ornamen-
tum, nobilissimus hujus ævi Philosophus CHRIST.
WOLFIUS: unigenum & singulare inge-
nium, imitatrix nullius, imitandi omnibus in
hoc genere exemplar; a quo maximum atque
gravissimum methodi condendæ munus, & recte
susceptum, & feliciter confectum fuit. Flo-
rebunt sane apud justos rerum æstimatores, quot-
quot unquam in Philosophia elaborarunt, suis
maximis laudibus; sed florebunt ut Operarii, sæ-
pe mirifici; attamen huic uni tanquam Architecto
concedent. Sed de hujus summi Viri, Philoso-
phi, ejusdemque Geometræ, Theologi, & Ju-
risconsulti, ingenio, doctrina, & memorabili
arte, tum demum pro meritis dicetur, quando
invidiam, odium & malevolentiam, quæ semper
vehementissime in tales viros exarsere, mors ex-
stinxerit, & tantam lucem æquior posteritas desi-
derabit. Quod tot magnos viros, longa expe-
riencia, & multiplex doctrina non docuerat, hunc
felix natura monuisse videtur; frustra ingenium
sibi relictum magna in Philosophia conari, nisi
ingenio valentior ars adjungatur & quasi, quæ-
dam

dam disciplina scienter progrediendi, menti constituantur, cuius regulis singula vestigia signentur, singulique gressus regantur. Talem cum habere Geometras comperisset, admodum juvenis in horum scholas properavit, eo consilio, ut artificia quibus Geometria tantos gressus faceret, penitus cognosceret, & experiretur, num quo pacto in Philosophiam transferri possent. Hoc in studio occupatus, mentemque in omnia versans, primus Leibnitianæ de Notionibus doctrinæ infinitum usum in omni Philosophia rationali pervidit, eamque, ut reliqua Leibnitiana, complexam, paulo post in immensum promovit, sed ita promovit A., ut initia non tam à Leibnitio accipisse, quam suis artibus per se invenisse videatur; procul dubio ea quoque inventurus, nisi à tanto ingenio ætate anteversus fuisset. Multum itaque diuque, in hac methodi cura, & in veterum Geometrarum demonstrationibus pensitandis, agitatus, plenè tandem cumulateque quod quæsiverat, invenit. Quibus insolitis laboribus, paratiſſimus ad omnem philosophiam fuit factus; profundissimam Logicæ cognitionem consecutus, cum summo demonstrandi usu conjunctam. Hac magna & præclara facultate instructus, missa antiqua populari differendi ratione, inventoribus Philosophari primus instituit: artis proprium, & creare, & gignere esse, persuasus, Philosophiam ante laceram, disjectam, & hanc ob causam omnino sterilem, in unum doctrinæ corpus magno ingenio ordinare est ausus, quod certis fixisque principiis tanquam radicibus inhærens, & naturali partium coagulatione contextum, ad vigendum, crescendum; & ad fructus ferendos esset idoneum.

Multa unus fecit, quæ singula pluribus justam nominis celebritatem conciliare potuissent. Philosophiam primam; seu Ontologiam, non cunctæ quondam Scholæ solum, sed Baconis etiam & Leibnitii judicio, Reginam Scientiarum, inde à Cartesii temporibus propter paupertatem, & sordes Doctorum, infante despiciatam, locupletavit, & luce amictam, in honorem reduxit. Cosmologiam, quam nunc pietatis armamentarium ad religionem tutandam dixeris, quæ nulla fuerat, funditus excitavit, atque instruxit. Psychologiam opinionibus nutantem, experimentis novi generis inaedificavit. Theologiam naturalem gravissimam disciplinam digessit, auxit, & contra Atheos firmissimis demonstrationibus munivit. In condendo Juris naturæ & gentium systemate, omnium Jurisconsultorum industriam superavit. Brevi, tantæ præstantiæ opus est orsus, quod sa- to interruptum, non magis quam illud Veneris Choæ quondam simulachrum, à nemine unquam poterit perfici. Non huic placuit ambitioni, sed veritati Philosophari; non in ullius Sectæ ruinis regnum quærere; sed omnium recta erigere, & vera confirmare. Multorum rebus usus est, non tanquam compilator, ut multi, sed tanquam inventor: ubique propriis artificiis, subtiles lineas confiniorum veri & falsi ducens, confusa in distincta transformans, & sterilia nova arte fœcundans; denique æqua demonstrationum lance suum cuique tribuens, à paucissimis ipse suum consecutus. Sed si in communionem antiquarum rerum confuse cognitarum multi veniunt, quod in omnibus maximum est, nexum, ordinem, evidentiam, solus jure sibi vindicat, & quantum-

cun-

cunque hoc est, totum dicit suum. Geometrice enim in Philosophia versari, definitiones invenire, axiomata ponere, demonstrationes adornare, ipse à nemine didicit, omnes docuit. Primus æstimationem probabilium, à dijudicatione certorum rite secretam, in systema redigere, & diversissimas judicandi disciplinas, suis quamque propriis præceptis, tractare decrevit. Logicam probabilem, opus hactenus intentatum, anxie intelligentes exspectant. Logicam certorum tenent, tam luculentam, plenam, & omnibus numeris absolutam; ut nihil in hac parte, aliorum industriæ relictum esse videatur. In eximio hoc & studiosis Philosophiæ non satis commendando opere, de Notionibus agitur luculenter, de Definitionibus copiose, de Axiomatibus accuratissime; forma vero, contextus & intima Demonstrationis strutura, summis olim ingeniis abscondita, sic aperitur, ut nihil in hoc genere possit à mediocri intelligentia desiderari: denique quibus studiis atque exercitationibus, tantarum rerum facultas sit comparanda, non docte solum & ingeniose, sed candide etiam & sincere, magna præceptorum abundantia declaratur.

Sed dimitto hæc, &, quoniam ad hunc de Methodo sermonem pertinere videtur, illos nunc amice objurgabo, qui Metaphysica contemnen-tes, Physicis delectati, res copulatas dissociare, & natura cognatas inter se committere, inconsi-derate conantur; methodum experimentalem cui soli fidunt, à cuncta WOLFIANA ratione plu-riimum abhorre, & toto cœlo à NEWTONIA-NA dissidere, existimantes: de quorum in judi-

cando solertia minimè contendō; diligentiam certe in cognoscendo valde requiro. Hi enim si legere prius, quam judicare, voluissent, aut unquam in vita libros aperire, quos contemnere decreverunt, non solum prudentius se cohibere, sed etiam discere potuissent, quam late pateat hæc experiundi ratio apud Wolfium, cuius minimam particulam ipsi in Physicis cognoscere voluerunt, minime tamen à nobis hanc ob rationem reprehendendi. Quod si mirantur, aperiant libros, videbunt. Infit primam paginam suæ Logicæ, infit primam Ontologiæ, à vulgaribus observationibus & obviis, & cuncta suæ Philosophiæ exordia, ut bene provisa principia constuantur, ab experientia ducit. Quis hoc unquam, aut magnificentius de methodo experimentali sentit? aut gravius eam commendavit? aut doctius unquam & enucleatus ex consuetudine Astronomorum explicavit? Vedit, & nemo unquam vedit melius, matrem scientiæ experientiam esse, sed non aliter quam rationi sociatam. Quoties, & quanta cum auctoritate, eruditos experiri, observare, sciscitari naturam, & ex ipso vulgo sapere jussit? Primus ipse, hanc jure laudatam experimentalem viam, quam in exploranda solum natura adhuc alii adhibuerunt, ad universam Philosophiam translatam, longissime ultra hos arctos Physicorum cancellos protulit. Astronomos imitatus, qui ab obviis Phœnomenis motus Astrorum communis profecti, in remotissima cœlorum arcana penetravere; principio, notiones vitæ communis, cuique præsentes, nunquam non obvias, profert, experiri facit, explorat, & generalibus quæ iisdem insunt acutè notatis, inde principia

cipia extrahit, quorum, ad artis præcepta, in demonstrando usum facit. Sic in subtili hoc & excelsō observandi genere ipse progreditur, & in eandem viam alios quasi manu ducit. Quam præclaram rationem, in Philosophia de anima, in primis tenuisse videtur: in qua constituenda eadem sapientia, quam in natura exploranda tanto-pere Newtonus commendat, fuit versatus. Non hic leves conjecturas, non bellos sermunculos, non vagas disputationes, de abscondita hac, & à sensibus remota substantia in medium profert; sed novo consilio, historiam experimentalem animæ condit, accuratam, nexam, propositionibus determinatis incinctam, facultates ejus, operationes, operandi leges, denique modum, quo aliæ ab aliis dependent, manifestantem. Et his demum experiendo & observando in *Psychologia empirica analytice constitutis*, enititur altius, & in *Psychologia rationali*, in rationes observatorum synthetice inquirit: discipliceant hic dogmata, si placet; methodus in quo reprehendi possit, audire velim. Idem institutum secutus est in tradenda *Physica*, commendando aliis exemplo. Non ut multi nunc faciunt, experientiam cum conclusiōnibus inde deductis, quæ separatissima esse debent, imprudens confudit; sed sapienter, prorsus ut Newtono in Optica placuit, Physicam experimentalem à dogmatica sejunxit; in illa experientia recensens, vires naturæ & consuetudines indicantia; in hac principia hæc experientiæ ad interpretanda Phœnomena transferens. Quo satis declaravit utriusque operam esse dandam, sed non eodem modo. Hypotheses in Philosophiam experimentalem, omnino consentiens Newtono,

non esse admittendas decrevit : neque tamen, quod virum ostendit, in tam lubrico loco, metam transiliens, cum magna turba est lapsus; sed pulchre inhibuit, & solus justo loco stetit : usum enim in hoc genere ab abusu acute discernens, refrænavit cœcam imitatorum temeritatem, hypotheses nuper, quas à sola parte experimentali perite Newtonus abesse jussérat, ex universa Philosophia imperitissime proscribere conantium; credo, quo hunc tantum Virum in emendando superasse viderentur : nobile tamen & antiquissimum inveniendi artificium, quo Astronomia fuit perfecta, quo Medicina utitur, quo denique neque Arithmetica neque Algebra, neque ulla pars Matheseos carere potest. Quo quid unquam ex Philosophia eliminari potuit obtusius? aut eliminatum revocari prudentius?

Quæ cum ita sint, quid est quod ego dubitem, de his tam apertis rebus & perspicuis, vera justaque animo sentire, & quæ sentiam, lingua profiteri? aut cur verear meritissimo Viro suum jus tribuere, & vivum laudare, quem mortuum, ni omnino hebes sum, posteritas mirabitur. Ego vero fateor A. me & antiquis perlustratis, & novis quantum potui cognitis, nihil in hoc genere reperiisse melius, nihil gravioribus rationibus firmatum, aut majorum hominum consensu comprobatum. Veniant, & contemnant hæc, si qui sunt minutorum opusculorum fabricatores, populares & repentina Philosophi; qui antiqua non cognoverunt, non nova proxime superiora, non his interjecta media; reclamabunt credo, cuncta inde à Thalete ad Cartesii memoriam excitata
Gym-

Gymnasia, & hæc magna, hæc præclara, hæc frustra diu à se quæsita, dicent. Sed displicant forte Metaphysica & Contemplativa omnia, tanquam vulgaria & leviora, quoniam infinitus in hoc genere malorum scriptorum numerus fuit: mirum; ergo in nullo genere, summum artificem, à vilissimo operario, non ab agrimensore Newtonum discernent? Ut enim nunc de rebus taceam, & de sola forma loquar, si hoc modo semel in vita expendissent, aut etiam dictum satis intelligere possent, ex quanta & quam recondita arte primæ definitiones Euclidis sint petitæ, & quomodo his initiis, specie tenuissimis, tota Geometriæ feracitas & magnitudo contineatur, nihil futura sine his, aliter profecto de vi methodi in disciplinis judicaturi forent. Quid est hodierna mensurandi facultas Sinensium, quæ tamen gens aliquot mille annos in hoc studio consumsisse feretur, aut antiqua agrimensoria Ægyptiorum, quorum etiam in hoc genere ingenium & investigatio celebratur, quid est, ad Græcorum Geometriam relata? mortua dicas & dissipata ligna, ad arborem vigentem, aut informe marmor, ad Phidiæ Minervam. Quod si Græcia omnibus gentibus hoc uno maxime præstítit, quod formam Geometriæ invenit, qua scientia crevit; & hanc ob rationem satis laudari non potest; illum nihil fecisse dicemus, qui rem multo difficiliorem præstítit, multo illustriorem si aliquod studium sapientiæ est, multoque diutius quæsitam, hac eadem forma in Philosophiam introducta? Est certe aliquid, est aliquid A. cum sensibus primo divortium fecisse; intellectu Geometriam ex Geometria eduxisse; societate ordinis, rerumque or.

dinatarum ingenio dissoluta , quasi creatrice vi , formam à sua materia sejunxisse ; eaque indigestam Philosophiæ molem animasse. Hanc artem , qua cum Græcia contendat , apud se natam , Germania tenebit , hac gloriabitur , hanc augebit & perpoliet , si suæ laudi consultum cupit. Sed ut res tam præclara , ab iniquorum censuris , quorum magnum numerum esse video , plenissime liberetur , & nemo dubitare possit , quam ratione philosophari deceat , vestra bona via A. disceptabo hanc causam paulo accuratius.

Primum hoc quæro , quinam est scopus universæ Philosophiæ , ad quem totus hic de methodo locus referendus ? *cognitio stabilis veritatum & constans , cum ad scientiarum amplificationem , tum ad communem vitæ fructum , utilis :* nemo sic dubitabit respondere. Quo dato , hoc consequitur : Philosopho si modo susceptum nomen rectè tueri velit , ad scientiam esse enitendum & minimè in sola eruditione subsistendum. Summa enim eruditio sine ulla scientia esse potest , & summa scientia cum mediocri eruditione. Scientia autem est eorum quæ scimus : & tum demum scimus , quando veritatem agnoscimus demonstratione convicti. Tendit itaque Philosophus quem hic quærimus ad *convincendum*. Apud quosnam hanc artem discet ? Historicus , simpliciter narrat ; Orator ad summum persuadet ; ex utroque genere differit Litterator. Sed quis convincit , hoc enim petitur ? Geometris hoc tribuitur , & à doctis & à vulgo Proficiscetur itaque ad horum scholas noster Philosophus , non solum gravissimo quondam auctore Platone , sed adhortatore etiam ipso vulgo , ibi . que

que hanc convincendi rationem perdiscet. Geometrarum vero mos talis. Ordinuntur à definitiōibus , progrediuntur ad axiomata & postulata , aut his deficientibus ad observationes & experimēta ; quibus initiis utuntur , in solvendis problematibus , & demonstrandis Theorematibus , perpetuo ordine consertis atque contextis. Pauca ut videtur ; sed quæ magnam contemplandi materiam Philosopho offerunt , intimas rationes causasque perspicere desideranti , cur tam exiguis specie initiis tanta efficiantur , & cur mens ad assentiendum tanta vi cogatur. Primum itaque hoc est , ut rectè *definiatur*. Præcipit hoc & doctrina & ratio , & quam latè pateat , dici satis non potest. Est vero *Definitio* , brevis quædam patefactio , & circumscripta apertio , rei involutæ ; ejus proprias potestates seu intrinsecas notas sigillatim monstrans ; ita accuratè , ut neque absit quidquam , neque supersit eorum , quibus res efficitur , & in suo genere continetur. Omnis sive redundantia sive defectus , in hoc scientiæ elemēto , summum vitium est. Bona definitio , quæ ad inveniendum & demonstrandum apta sit , complecti debet notionem rei distinctam , notas exhibentem quæ sunt ejus rei propriæ , quibus illa ab omnibus aliis rebus discerni potest ; unde cuncta etiam derivanda , quæ ea de re concipi possunt. Hoc quanti momenti sit , quivis facile estimabit , si cogitet ; ea quæ in genuina definitiōne ponuntur , ita esse comparata , ut rationem sufficientem recludant eorum omnium , quæ ei rei convenire possunt. Qui verò fieri poterit , ut inquirendo rei proprietates involutæ deprehendantur , nisi ea antè teneas in quibus fundantur ,

&

& ita teneas, ut quid sit quidvis eorum & quantum valeat, distinctè perspicias? sunt hæ rei notæ definitioni inclusæ, prima DATA, ut Geometræ loquuntur, quibus ratio nixa ad conclusionem novorum contendit. Sed non solum inventio potissimum à definitionibus proficiscitur, sed etiam quod huic affine, stabilitas scientiæ ex iisdem ortum dicit. Definitionibus neglectis, quales perfecta ars requirit, non possumus non in perpetua obscuritate, & dissensione versari: neque unquam ad exitum potest perveniri, nisi conveniatur quid sit illa res de qua agitur, ut hoc pacto varietas opinionum tollatur? Quem enim paulo doctiorem hodiè fugit, inclytas illas Logomachias, quæ tanta & tam diuturna mala litteris intulerunt, ex ignoratione artis definiendi fuisse enatas? Quis ignorat beneficio definitionum solam Mathesin illis dissensionibus caruisse, quibus reliquæ omnes disciplinæ, iisdem destitutæ, jactatæ fuerunt atque perculsæ? Neque sanè mirum: accuratis definitionibus, incertæ ac vagæ voces fixæ & stabili significationi alligantur: & sic quasi sœdere quodam, de finibus, terminis, & tota circumscriptione notionum inito, lites perimi, & pugnantes sensus consociari necesse est: quoniam ita fit, ut nemo, ne volens quidem, à vera significatione aberrare possit, quin facile aut inscitiae aut pertinaciæ convincatur. Qui itaque hanc definiendi rationem Philosophus ignorat, næ is in veritate constituenda, frustra ingenio laborabit: distincta cognitione initiorum destitutus, in opinionibus semper habitabit, ad Scientiam nunquam perveniet. Sed cum hujus maximæ rei multæ, eæque subtile regulae & cautions

tiones sint, hoc loco non commemorandæ, in iis aperiendis & præscribendis, in primis occupatur modo laudatum Logicæ WOLFIANÆ opus, in hoc gravissimo loco regnat prorsus, in hoc triumphat de omnium hujus generis Philosophorum libris.

Definitionibus subjunguntur apud Geometras *Axiomata* atque *Postulata*, quæ vulgo *notiones communes* vocantur, omnium animis ita insitæ & aper-tæ, ut nemo sanus de earum veritate dubitet. Hujus generis in qualibet disciplina, qua ratione & via tractanda, nonnulla sunt præmittenda, ut à simplicioribus ad composita, à cognitis ad incognita, progressus instituatur. Cum verò sæpè optimæ rei pessimus abusus fuisset factus, quo maxima damna Philosophia cepit, tot miseris Sophistis suas precarias hypotheses Axiomatum & Postulaturum magnifico titulo condecorantibus, ex pugnanda Methodi Conditori, & funditus delenda hæc malorum Philosophorum arx erat, constitutis clarissimis criteriis, quibus genuina Axiomata & Postulata agnoscendi, spuria revinci possent. Quod, ut reliqua, præclarè WOLFIUS perfecisse videtur; à quo hunc de *Propositionibus indemonstrativis* locum ita enucleatè pertractatum & tot luculentis præceptis munitum accepimus, ut trun-cum esse oporteat, qui, hisce cognitis, nubem ut aiunt pro Junone, posthac in hoc genere amplectatur.

Sed dicat aliquis, cuncta sive Axiomata sive Postulata, in iis tantum disciplinis, quæ rationi puræ patent, reperiuntur: quid igitur Philo-phus,

phus , cui ex mundo rationali in mundum sensibilem est descendendum ? quonam hic modo Euclidis imitator erit ? quænam scientiæ exordia faciet ? Responsio in promptu est : principia , ubi desunt , inveniet experiendo & observando. Hic mos est Geometrarum ad quorum se rationem componet. Hi in Optica experientiis , in Astronomia observationibus , principia artis condunt , quibus in locum Axiomatum & Postulatorum surrogatis , omnem reliquam istarum disciplinarum doctrinam , Geometrica ratione indè conficiunt. Idem itaque sæpiissimè Philosopho faciendum ; experietur , observabit ; & , quoties necesse fuerit , loco Axiomatum & Postulatorum , propositionibus utetur experientia aut observatione manifestis : quo facto , reliquas veritates , quæ hæc initia consequuntur , ex his assuntis , tanquam suis principiis efficientibus , accuratè methodicèque demonstrabit. Quod si in hoc permaneat , verum esse , quidquid legitimo ratiocinio ex observationibus atque experimentis deducitur ; falsum verò , quod iisdem repugnat , næ firmissimè sic vestigiō stabit , facileque & pugnacem Academici eloquentiam , & veterotoriam Sceptici subtilitatem contemnet.

Atque hæc quidem A. O. O. paucissima sunt exordia , quibus in omni disciplinarum genere Scientia efficitur Demonstratione : in qua rectè adornanda , omnem operam & ingenium collocabit noster Architectus veri , qui non vulgo , sed inventoribus , scribere instituit. Veteris Geometriæ exemplar in oculis semper habebit , quo reliquo , nunquam in omni muneris suscepiti parte reprehensionem vitabit. Principio , ut Euclides factitat ,

factitat , propositionem demonstrandam enuncia-
 bit accuratè , perspicuè , rotundè , verbis brevis-
 simis , ambitu suo , præter solam veritatem demon-
 stratione stabiliendam , nihil recludentibus ; dein-
 de cum demonstratio non procedat nisi ex assum-
 ptis rationem sufficientem veritatis continentibus ,
 cautissimè , si necesse fuerit , cum notione sub-
 jecti istas omnes conditiones sociabit , quibus
 positis , id quod affirmatur verum fit. Et his de-
 dum rite constitutis , tanquam in stadium ratio-
 cinii intellectus dimittetur ; in quo decurrendo ,
 qualis sit , in primis ut Philosophus noster osten-
 dat , oportebit. Non enim hic , aut probabili-
 tibus conlegendis immorabitur disputator disso-
 lutes & popularis ; aut doctus bajulus , miserè
 sub eruditionis multifariæ sarcina vacillans nutans-
 que proreptabit ; aut denique calcis immemor ,
 eloquentiam in via sectabitur declamator inutilis
 & molestus ; sed proficiscendo è notione distincta
 subjecti , per continuatam syllogismorum seriem ,
 itinere brevissimo ad conclusionem properabit ;
 in vestigiis ponendis ita circumspectus , ut singuli
 passus , cum verioris Logicæ præceptis , tum
 Geometrarum consuetudinibus consonent ; ejus-
 modi denique universa probationis ratio sit , cu-
 jus nullum membrum , nec refelli dialecticè , nec
 oratoriè redargui possit , quoniam quodque vel
 concessum sit , vel antè probatum , vel denique
 ex intrinsecis rei propriisque potestatibus deriva-
 tum , quibus tota demonstratio niti debet ; & non
 magis hoc Ariadnæum filum , si errorum Laby-
 rhinum & opinionum timet , unquam deseret ,
 quam prudens gubernator , mortem in undis vita-
 turus , clavum & cynosuram dimittit. In hoc
 æquo

æquo tramite pergendo, muneri satisfaciet, veritatemque ex veritate derivando, universas in unum systema harmonicum connectet, ut antecedentibus stabilita stent sequentia; cuncta verò Definitionum & Axiomatum, aut Observationum, Experimentorumque fundamento ita insistant, ut nulla pars temerè convelli possit, quin totum ædificium unà cadat, & ipsam naturam mentis & rerum, quibus principia sunt infixa, in eandem ruinam trahat. Atque hoc demum pacto A. existet mentis opus verè scientificum, consensione partium ad perpetuitatem aptum, quod opiniones non labefactabunt, quod nulla ætas ad senectutem compellat: non hoc opus prisca amplius probabilitatum farrago erit, speciosa quidem, sed effoeta tamen; ad instar Scyllæ in fabulis, verborum splendore, virginis os vultumque referens, rerum verò contentionibus, monstris latrantibus uterum succinctam gerens; sed corpus sapientiæ naturale, vivum, ad generationem conformatum, quod spernens imaginationis ornamenta, nuda veritate intellectum pellicit, ex quibus amoribus, ut cum Platone loquar, numerosa soboles utilissimorum generi humano inventorum, procreatur.

Hoc vero loco A. multorum vel nimis admirantium hanc novam rationem, vel etiam accusantium voces audio. Quid, inquit, magnificè semper isthæc & impunè de hac methodo jactabuntur, quam doctissimi homines cum materia Geometriæ ita conjunctam arbitrantur, ut nullo pacto separari, aliisque disciplinis inferri possit. Vetus, fateor, sed parum spectabilis præjudicata opinio.

opinio. Methodus mathematica via & ratio est, asserta demonstrandi ex ratis principiis & fixis. Quid autem in hunc finem Mathematici sua in arte faciunt, quod simili modo in sua Philosophus facere non possit? scilicet, non poterunt Definitiones accuratæ, tam rerum, quam verborum condi? non pro re nata apta Principia constitui? non Propositiones determinatæ formari? non formatæ, è Principiis stabilitis, rectis ratiociniis confirmari? non depique inter se cuncta connecti, & in unum doctrinæ corpus ordinari? Quis hoc neget, qui primoribus labris Logicam attigit? In his tamen rebus consistit vis Methodi Mathematicæ virtusque; rejiciantur invisa stultis vocabula *Theorematis*, *Problematis*, *Corollarii* &c. Methodus tamen eadem manebit.

Conqueritur autem Philosophia de injuria illorum, qui hanc Methodum, causa nunquam cognita, sibi ademtam, Geometriæ propriam tradunt, quam & naturæ & suam esse jure contendit. Si enim est ejusmodi Methodus, cogitata continuata serie alia ex aliis fundens, aperteque locis ita singula collocans, ut cujuslibet facilimè veritas ex antecedentium veritate perspici queat; quæ summam evidentiam perceptamque cognitionem afferat, cuius præcepta legibus mentis humanæ, quibus cogitationes vulgi sua sponte sine arte reguntur, consonent, ut universa indè probationis coagmentatio explicari possit; illa summo jure, ni fallor, vera naturæ Methodus brevis & apta dicenda erit. Talem Geometriæ esse, cum resolutione demonstrationum probetur; unam solum eandemque & naturæ & Geometriæ Methodum

esse confitendum est, non re, sed opinione discretam; adeoque Philosophorum, qui interpres se naturae profitentur, maximè propriam. Hanc si Geometræ è natura haustram prudenter suæ arti mature applicaverunt, num eam ob rationem Philosophiae abjudicanda, quoniam antiqui magistri, ignoratione recti, cum debuissent, eam non adhibuerunt? E Regularum cogitandi natura sancitarum observatione, non e subjecta materia, demonstratio nascitur. Quot enim nuper Geometriæ systemata ineptus iste ad captum vulgi scribendi pruritus, in Gallia peperit, in quibus non plus Geometrici ordinis, quam in pessimo Scholasticorum Metaphysicæ compendio reperias? Itaque si Euclides non scripsisset, aut Archimedes, aliter Geometriam tradi non posse censemus, quoniam tam malos demonstrandi artifices ars fuit nacta? Simili profectò oratione Philosophiam in antiqua confusione retinere volunt, qui Methodum demonstrativam accommodari posse huic generi negant, quoniam dudum illud factum non vident. Quasi non omnium rerum aliquando initium esse debeat.

Teneamus itaque, quotquot constantem Philosophiam cupimus, hanc Methodum certi ratiōne effectricem, ab ipsa natura Philosopho præscriptam esse, & malo scientiæ fato res natura cohærentes hominum errore & tarditate fuisse distractas, credamusque hac sola via simplici directa, summa Geometriæ amplificatione probata, in rebus obscuris & à sensibus longè remotis, ad scientiam perveniri posse. Hanc qui deserunt, quique nudo ingenii quodam impetu arte non mode.

moderato, ad lucem se ituros confidunt, næ illi vehementer errant; aut in ignorantiae tenebris permanebunt, aut probabilitatum ignes fatuos sectabuntur, alios alio ad casum ducentes: exinde perennis discrepantia judiciorum, contentiones & jurgia, crebræque scientiarum, modò stationes, modò retrogradationes, opinionum dominatio, & miserabilis ignoratio veri.

Sed dum nimis fervide forsan Philosophiæ sic causam agimus, in elegantium hominum & facetorum incurrimus urbanitates. Quid, ridendo isti, Vos novi Philosophi satisne sani estis, qui vobis istam stibligenem Mathematicam tanta contentione afferitis? Itaque tristes, barbari, ad omnes lepores inepti homines eritis? ubi tandem antiquæ sapientiæ dulcedo ac splendor? ubinam ista Philosophia, eloquentiam sapientiæ jungens, suavitate quondam magistra vitæ, & animorum domina? Platonis quidem discipulus & nepos Speusippus, tres Charites in atrio Academiæ pingi fecerat, quo venustate atque gratia homines ad audiendum allicerentur; vos contraria ratione, triste, siccum & horridum sceletum, in aditu vestræ scholæ collocabitis, quo homines viso hoc terribulamento fugam à vobis capeffant?

Has oratorias plagas A. philosophice repellimus; respondendo sedate, ex definitione; Oratoris est *persuadere*: Philosophi, qualem nos querimus, omnibus & inventi & constituti veri laudibus cumulatum, *convincere*. Oratori ad suum scopum sufficiunt probabilia; modo sint commode dicta; Philosopho non nisi certa, in eviden-

tiæ luce collocata; hujus summa virtus est, mentem à
 sensibus ad intelligentiam revocare: istius contra Poetæ
 tæque socii, ab intelligentia eandem ad sensus retra-
 here. Philosophi est, veritatem ipsam in propria rei na-
 tura, mentem intelligere facere; Oratoris & Poetæ,
 ejusdem veluti umbram, in aliena imaginum simili-
 tudine, sensibus spectandam dare. Iste, tanquam
 Anatomicus in natura versatur; hi, tanquam pi-
 ctores: alteri nihil verbis significare licet, nisi
 quod in ipsis rebus invenerit; alteris, quodlibet
 aliunde accersitum, modò speciem habeat & co-
 lores. Denique quod palmarium; verba Philo-
 sopho nuda rerum signa sunt; contra Oratori-
 bus atque Poetis, stimuli maxime affectuum, &
 veluti magica quædam voluptatum instrumenta.
 Ad summam; horum maxima laus, ut pertur-
 bando assensionem consequantur; maximum Phi-
 losophi dedecus, summumque flagitium. Quæ
 cum ita sint, quomodo has tam dissidentes facul-
 tates, atque contrarias in unam compingent?
 quomodo rationis severas artes cum sensuum præ-
 stigiis consociabunt? Sed identidem audiendum,
 nimia severitate in scribendo aditum ad Philo-
 sophiam difficilem & asperum reddi; quod ab
 optimarum rerum studio quam plurimos absterrat.
 Quasi vero hic intelligendi præceptor, &
 inveniendi magister, multitudinem consulto su-
 giens, ad usus sermocinandi, multis imperitis,
 non ad facultatem inveniendi, paucis prudenti-
 bus, philosopharetur; scilicet! huic, præclaro
 consilio, populus erit alliciendus, artifices relin-
 quendi. Jubeant hæc *Philosophos populares*, qui,
 quoniam ut tirones aut homines vulgares utcun-
 que in rebus philosophicis erudire suscipiunt, quæ
 huic

huic fini consequentia sunt suscipere debent; ut ad commune judicium defiant, & ad intelligentiam popularem probent, adhibeantque orationem, quam minimè à communis sensus consuetudine abhorrentem. *Philosopho scientifico* autem, majus quiddam profitenti, eademne leges erunt præscribendæ? à quo non populari quadam trutina probabilia, sed quasi aurificis statera, explorata certaque exspectamus; cuius ratio tum optima, si longissime sit ab imperitorum intelligentia sensuque disjuncta. Evidet, cum in omni artificii genere, quantum quisque operando finem consequitur, quem artificium intendit, tantum laudari soleat: solus nunc *Philosophus scientificus*, non ex sua propria inveniendi & demonstrandi facultate, sed ex aliena, bene dicendi, æstimabitur? & cum fere opprimamur hodie leviter philosophantium multitudine; unum alterumve, solidati unice inservientem, horum censorum prudenter non feret?

Verum age, geramus morem tantisper, suggiamus horritatem, &, ut multitudinem tenere possimus, copioso & eleganti sermone in disciplinis operam demus. Itaque Algebram nunc, ingenii humani gloriam & decus, abjiciemus totam: quoniam asperitatem ejus vulgus eruditorum perhorrescit: Euclidis Geometriæ Elementa prorsus dissolvemus, ut populariter narrata, pluribus placeant. Quid dici potest obtusius? Attamen, bona veritates sermone populari semper explanari potuerunt. Potuerunt quædam; num vero sic, ut essent aptæ ad inveniendum & demonstrandum? de hoc enim agitur. Non puto: ad hos

enim usus nihil quidquam optimæ veritates profundunt, nisi redactæ fuerint in propositiones breves, concinnas, Euclideo more determinatas. Ratio est, quod nulla conclusio nasci aliter in mente potest, quam ex duabus præmissis, ut Logici loquuntur, terminum communem habentibus. Itaque, nisi præmissarum utraque accurate circumscripereque in mente fuerit, ut terminus communis adpareat, nunquam conclusio oriri potest. Sequitur; non aliter popularem disputationem ad inveniendum ac demonstrandum utilem futuram, quam extractis ante veritatibus, & in eandem ipsam formam redactis, quæ his censoribus à scriptore statim allata tantopere displicet. Quod si hanc transformationem probant, & eum, qui legit, facere volunt; rursus peccant: malunt enim imperitis labore infinitum multæ artis, relinquere, quam eundem lectoribus detractum, auctori imponere.

Sed nunc admirabor tarditatem illorum, qui hoc non vident; Philosopho non solum multitudinem non aliciendam, sed etiam studiose repellendam esse, si & magnas molestias sibi vitare, & scientiæ tueri dignitatem cupiat. Ecquid enim Mathematici severo isto & spinoso scribendi genere, quod reprehenditur, consecuti sunt? num forte magnum aliquod incommodum? Immo rem omnium præclarissimam, ut nemo nisi Mathematicus de rebus mathematicis aut scribat aut judicet: cæteri omnes taceant, modo sani haberi velint. Contra Philosophi populares, suis oratoriis invitamentis, quid? Odiosissimum pepèrent errorem: ut quemadmodum fabulæ aut orationis

tiosis, sic universæ Philosophiæ dijudicatio, popularis quædam facultas existimetur; in qua solus sensus communis & scribere, & fidenter sententiam ferre, dubitare non debeat. Graviter queruntur Medici de circumforaneorum, aniculorumque, protervia, artem dedecorantium; sed quanto graviores Philosophorum querimoniæ de simili integrorum ordinum & doctorum & indoctorum impudentia? Quotusquisque enim tam tenuis hodie eruditus reperitur, tam ab omnibus & intelligendi & judicandi præsidiis nudus, tam denique trium litterarum homo, qui non ingenitem injuriam putet, si forte, aut auctor in Philosophia minus idoneus, aut non satis intelligens existimator habeatur? Citharœdus perdiscit suam artem, opificum quisque suam; Philosophiam, quam pauci! & tamen omnes de remotissimis ab intelligentia communi decretis, modo veterum Philosophorum, modo recentiorum, eorundemque fama & meritis, procacissime judicantes videas; nullas alias artes præter solum sensum communem ad Philosophiam cognoscendam requiri, opinantes. Quæ misera philosophatrix turba, quanta mala & Philosophiæ & Philosophis saepe dederit, dicere possem H. A. si longior nunc esse vellem, & non vosmet ipsi multa ejus rei exempla facile recordari possetis. O præclaras itaque Methodi Geometricæ spinas & cultura dignissimas, quibus septa Philosophiæ vineta, à vulgi aliquando, tanquam nocivi pecoris dentibus, libabantur!

Quod si cuncta hæc luce sunt meridiana clatoria; quid tandem intempestive delicatuli isti,

quos tanta largitate quotannis Gallia fundit, gradatim nunc, tanquam leves cicadæ ventis ex Scythia advectæ, per universam Europam solidæ cognitionis fruges depopulantes: quid, inquam, in ista siccitate & stiblige Mathematica reperiunt, tantopere fastidiendum? Nunquam ne igitur tempora, loca, personas, fines distinguere; nunquam ne suum cuique tribuere dissent? Hos si audiamus *bello spiritus*, ut vocantur, eorundemque ineptos in Germania imitatores, omnem excellentiā laudemque in splendore illuminati apteque cadentis sermonis ponentes; ipse jam Newtonus etit contemnendus, quod *divinum Principiorum Philosophiae naturalis opus*, non stilo populari, ad captum muliercularum, ad quarum obsequium cuncta isti referunt, perscripsérunt. Hic tamen tantus Vir, postquam librum tertium *de Systemate Mundi*, methodo primum populari composuerat, quo à pluribus legeretur, ut ipse refert; mutavit paulo post consilium, eundemque librum mathematico more ordinatum emisit; causam subjiciens, *ut is ab iis solis legeretur, qui principia didicissent, ne res in disputationes trahatur.* Præclare: vidit magnus Vir, vidit, methodum popularem infinitis esse concertationibus obnoxiam, mathematicam vero consensionis stabilitatisque effectricem: iis proinde temporibus adhibendam, quando magnæ res extra disputationis aleam constituedæ. O causam bonam A. auctoritate Newtoni confirmatam! Etiamne nunc minutorum hominum calumniis vexabitur, summi Viri & exemplo defensa? Sed sint hi, quoad placuerit, alienæ artis iniqui contemptores; nunquam tamen suæ pravitatis imitatem Philosophum facient. Prudens,

dens, idemque æquus omnium artium æstimator
 & judex, neutquam Oratores unquam aut Poe-
 tas stolidè carpet, quod suo non more scribant,
 sed ipsorum. Dum ipse soli intelligentiæ loqui-
 tur, non solum æquo animo, ut sensui atque
 imaginationi isti pingant, concedit; sed etiam, ut
 faciant hortatur; immo qua ratione facere aptis-
 sime possint, suis præceptis docet. Non itaque
 O. O. H. A. hic noster sapiens & bonus vir, ita
 barbarus est & omnis leporis impatiens existimam-
 dus, ut veniente cum Musis Homero, tanquam
 ad Sireneas voces ejusdem Ulysses, aures obtura-
 re, quam audire canentem malit; nec adeo cau-
 dex, ut ruente ad metam Pindaro non rapiatur:
 non adeo denique mens semper & ratio, ut ne-
 queat fulminibus Demosthenis percelli; ut cum
 Tullio nunquam exardescat; ejusdemque lachri-
 mis suas nunquam admisceat. Sentit hæc Philo-
 sophus, commovetur, delectatur, laudat, ne-
 que tamen rationis se ministrum oblitus, eas
 dem sibi virtutes ridicule imitandas putat. Datum
 sibi meminit grande munus, veri certique systema
 generi humano aperiendi; perennem fontem, e
 quo fœcundantes rivuli ad omnes artes & discipli-
 nas dimanent; ad hoc se revocat, hoc exequitur.
 Concurrant itaque ad hunc omnes quotquot po-
 pulo prodesse delectando volunt. Veniat Orator:
 aperientur natura mentis & rerum, persuadendi
 artes, argumentorum loca sedesque: Veniat Poeta:
 accipiet lyræ sonum, & sententias carminis: Ve-
 niat quicunque aliis ad exornandum idoneus; da-
 bitur liberaliter quod ad communem utilitatem
 fructumque exornet. His utantur, his prosint
 quam plurimis; ita fieri, generis humani interest.

Non vero hoc sibi licere putent, ut præceptorem redarguant, modumque Philosophiæ tractandæ à se discere jubeant. Nisi hoc forte contendant, Eucli geometriam ab operario aut architecto perdiscendam esse; quoniam hi vendibiliorem Mathesin sub oculis vulgi exercent, multoque sunt plures, qui circinum & normam in officinis contrectant, quam qui regulas eorum, quæ isti faciunt, in schola Euclidis contemplantur. Non omnium idem munus est atque officium, nec in civitate, nec in litteris: det operam quisque, ut, quod suum est, recte agat; tum demum utrisque præclare consuletur.

Sed nondum ineptiarum satis est, AUDITORES. Ecce, nunc involat in Philosophum nostrum Grammaticorum iracundum genus, totaque clamosa gens institutorum aureæ latinitatis; dum in Academiis, nostris præsertim, sapientiæ monopolium affectans: propterque paucolorum verborum novationem universi, ut fabri quondam Ephesini, tumultuantur; in horribili trepidatione, ne quid fortè quæstuosa syllabarum nundinatio minuatur, Tullianarum vocum, quasi imaguncularum suarum, cultu neglecto. Sed pax sit rebus. Audite, Viri, vestro quidem iudicio longe omnium Doctissimi, qui sensum communem audire non vultis, audite, inquam, verum Ciceronem, quem semper ediscitis, & nunquam intelligitis: “(*) Stoicorum autem non „ ignoras quam sit subtile, vel spinosum potius, „ dis-

(*) De Finib. Lib. III. Cap. I.

„ differendi genus : idque cùm Græcis, tum ma.
 „ gis nobis, quibus etiam verba parienda sunt,
 „ imponendaque nova novis rebus nomina. Quod
 „ quidem nemo mediocriter doctus mirabitur,
 „ cogitans in omni arte, cuius usus vulgaris com-
 „ munisque non sit, multam novitatem nomi-
 „ num esse, cùm constituantur earum rerum vo-
 „ cabula, quæ in quaque arte versentur. Itaque
 „ & dialectici & physici verbis utuntur iis, quæ
 „ ipsi Græciæ nota non sunt. Geometræ vero,
 „ musici, grammatici, etiam more quodam lo-
 „ quuntur suo. Item ipsæ rhetorum artes, quæ
 „ sunt totæ forenses atque populares, ver-
 „ bis tamen in docendo quasi privatis utun-
 „ tur ac suis. Atque, ut omittam tam has
 „ artes elegantes & ingenuas, ne opifices
 „ quidem tueri sua articia possent, nisi vocabu-
 „ lis uterentur nobis incognitis, usitatis sibi. Quin
 „ etiam agricultura, quæ abhorret ab omni po-
 „ litiore elegantia, tamen eas res, in quibus ver-
 „ satur, nominibus notavit novis. Quo magis
 „ hoc Philosopho faciendum est. Ars est enim
 „ philosophia vitæ : de qua differens, arripere
 „ verba de foro non potest &c. &c., Quid?
 „ satisne bono patrono uti videmur ad defenden-
 „ dam causam nostram? Quid jani habetis dicere;
 O semperrena Romanorum mancipia? Qui rati-
 „ oni obmurmuratis, vobis alienigenæ; domini
 auctoritate nunc fracti, obmutescitis. Auditisne
 Philosophum de sua arte differentem verba de foro
 arripere non posse? Quomodo igitur postulatis,
 ut de rebus subtilissimis, ab observatione vulga-
 ri, & quotidiano usu longissimè remotis, vulga-
 ribus vocibus & usitatis loquatur? Scilicet, quæ
 quon-

quondam ratio Ciceronem impulit, ut de novis rebus scripturus nova verba conderet, eadem hodie ad idem non valebit? Negatis: vestro enim iudicio, omnium ætatum inventionibus atque disciplinis, tanquam straminibus, aurea unius seculi vocabula anteferenda, quorum singulos apices miseranda industria Grammaticus Grammatico annumerat, & quorum copiosis indicibus scientiam veluti cauda tenetis. O præclaros litterarum custodes! si vestra critica valeat; universa Ontologia proscribenda, summis viris regina scientiarum; ne vox barbara *Entis*, incognita Ciceroni, auribus accipienda. Psychologia in priscis arctissimis limitibus studiose retinenda, quo priscis etiam vocabulis, vestris lexicis dignis, de anima semper philosophari liceat. Cum autem in Theologia naturali Dei *Aseitas* demonstranda; ipsum numen potius ignorandum, quam tantum tamque inauditum probrum lingua nuncupandum. Itaque, vestris sententiis damnati, claudent auditaria Theologi, Jurisconsulti, Medici; obmutescient artium omnium doctores, qui antiquis vocabulis in rebus novis suum munus tueri non possint. Quæ hæc tanta perversitas & intemperies! Scientiarum modum Grammaticus definiet, & syllabarum auceps Philosopho leges praescribet? Sed quid faciendum illis, qui, quam personam teneant, aut quid profiteantur, nondum intelligere potuerunt. Artificis est rebus nomina indere, Grammatici indita notare, & ex mente artificis vulgo interpretari: & (*) cum ipsis remigibus
Cicero

Cicero auctoritatem in verbo quodam nautico concessit; quoniam artifices adeoque loquendi magistros in hoc genere judicabat: credo, aliquo jure similis auctoritas, nobilissimo artifici Philosopho adimetur, isque de re rebus suis, non suo, sed alieno arbitrio, loqui cogetur. Quam perite! ad constituendas igitur disciplinas vagantibus sibi que continuè obstrepentibus vocabulis utetur; linguaque in ore vulgi adeo confusa, quasi turris alicujus Babylonicæ, non perpetuitati destinatam sapientiæ ædificationem suscepisset. Novæ res nova vocabula gignere debent: numerumque verborum à numero rerum infinito intervallo superari, norunt omnes: qui poterit igitur omnium ætatum cognitio, unius ætatis verbis comprehendi? Quod si hoc etiam nemo negat, verba rerum in mente repræsentatarum nuda signa esse; cunctandum ne confiteri, ad cognitionem fixam & accuratam perveniri non posse, nisi res natura diversæ totidem diversis nominibus indigitentur, Quoties ergo usitata non prostant, nova cedula, quæ definitionibus signata, sicut novi nummi, usu valebunt. Quod si ex analogia castè prudenterque fiat, quid est, quod cum ratione reprehendi possit? Tum demum procax & barbarus mihi Philosophus videbitur, si aut inanes sensuque vacantes, aut gravidas jurgiis & concertationibus voces edat; quod si vero res aperiantur graves, involutæ ad scientiarum amplificationem necessariæ, dignissimum mihi arte, quam profiteatur, sonum fundere judicabitur. Evidem posset totus hic locus è præceptis *artis characteristicae* repetitus, qua omnes linguae reguntur, subtilius explicari, & cuncta, quæ de *Oronymatologica* tenenda sunt,

sunt, accuratissimè demonstrari; sed quid ego demonstrationes ad illos, qui præter etymon vocis nihil unquam de demonstratione sibi cognoscendum putarunt? Qui, quoniam proprium iudicium ejurarunt, auctoritate eorum, qui suo utuntur, stare debent. Ecquisnam enim de vi, usu, potestateque verborum legitimè judicabit? artifices-ne, qui res iavenerunt? an inertes, qui nullam unquam rem contrectant, qui que in solis litteris punctisque, quasi vitæ tabernaculum posuerunt? Sed ne prorsus imperio exuamus, quibus vita sine imperio nulla est: submittant sibi, quod paulò jam antè aliis concessimus, Philosophum popularem; eumque sua ferula compellant, ut usitatis vocibus, qualemcunque doctrinam de rebus antè oculos positis vulgo imperitorum edisserat. Hominem scientificum autem, nimis altè supra humile ipsorum tribunal elatum, revereantur, sciantque, hujus sermonem tum demum perfectissimum verèque philosophicum futurum, si ab usu verborum, in quibus grammatica versatur, prorsus liberari, adque signorum Algebraicorum brevitatem, vim, & accurationem posset traduci. Sed hos, qui universam Philosophiam apertè contemnere non erubescunt, & in quibus ad sanitatem revocandis jam plura secula operam perdiderunt, tanquam desperatos aliquos, dimittamus.

Hæc quidem, ut hactenus dictum fuit, ita omnium peritorum consensu se habent, AUDITORES, neque unquam, salva scientiarum stabilitate & magnitudine, constitui aliter possunt. Quod si autem quis sublimioris Philosophiæ cupidus

pidus quidem sit ; lamentetur tamen de tam aspera & injucunda semita , quam ituro ad scientiam , ab opinionum arbitrio sejunctam , præscribimus ; illi , AUDITORES , dolentes respondemus , quod Euclides quondam Ptolomæo Ægyptiorum Regi , sciscitanti , an non daretur amoenior aditus ad Geometriam , quam per sua Elementa : μη εγερθατικη απροπος επι γεωμετριαν , non datur via regia ad scientiam .

Dixi haud pauca ; sed restarent multo plura de optima methodo philosophandi in Physicis , mirabili scientiæ progressione proximis his temporibus comprobata . Ostendenda esset , cum diuturna hujus Philosophiæ partis infantia , vitio methodi , tum subitanea ejusdem adolescentia , efficiacitate , vique artium experiundi . Quo in loco aperienda philosophandi ratio , quæ à summo viro ISAACO NEWTONO , Newtonianæ nomine decorata fuit ; exponendum , quæ cuique pars hujus laudis tribuenda : docendumque , quod utraque Schola , cum Germanica , tum Britannica in rerum summa mirificè inter se consentiant , quodque prorsus eandem methodum probent ; sed altera maximè Physicam persequatur , altera Metaphysicam atque disciplinas morales ; eadem tamen philosophandi ratione & via . Dicenda quædam fuissent de officiis , cum Wolfiani , tum Newtoniani Philosophi , si nomen suscepimus pro dignitate tueri velint . Denique pauca de me ipso , quod utrumque genus cognoscere studuerim ; at tamen , propter magnitudinem rerum , neque Wolfianum me , neque Newtonianum profiteri audeam : quod utriusque familiæ methodum adscis.

sciscendam, & in omni philosophandi genere sancte custodiendam putem; dogmatis autem ipsis non aliter serviendum, quam quatenus examina severissima, his ipsis methodis præscripta, sustinere queant. Sed hæc paucis expediri non possunt; adeoque in aliam orationem servanda, cuius occasio deesse non poterit. &c. &c.

